

Diplomová práce

2019

Anna Filipová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Diplomová práce

Kniha Píseň písní jako odpověď na Kazatelovu marnost

Vedoucí práce: ThLic. Adam Mackerle, Th.D.

Autor práce: Anna Filipová

Studijní obor: Teologie služby

Forma studia: Kombinovaná

Ročník: 2.

2019

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

26. března 2019

.....

Anna Filipová

„Mé velké a upřímné poděkování patří vedoucímu diplomové práce panu ThLic. Adamovi Mackerlemu, Th.D., za odborné vedení, také za neobyčejnou vstřícnost, ochotu i trpělivost, kterou mi v průběhu jejího zpracování věnoval.“

Obsah

Úvod	4
Struktura práce	5
Prolog	6
1 Kniha Kazatel	7
1.1 Úvod ke knize, její název a kanonicita	7
1.2 Autorství, datace a původ knihy	9
1.2.1 Tradiční pohled.....	9
1.2.1.1 Šalomounova moudrost.....	10
1.2.2 Kritický pohled	11
1.3 Obsah knihy. Náhled do „Kazatelovy marnosti pod sluncem“	12
1.3.1 Kazatelův královský převlek	12
1.3.1.1 Kazatel mudrc.....	13
1.3.1.2 Nenávist jako obrana	13
1.3.1.3 Rezignace a náznaky štěstí	14
1.3.2 Čas a konání v něm.....	15
1.3.3 Stejný osud všech	16
1.3.4 Osamělost a peníze.....	17
1.3.5 Životem s Bohem	18
1.3.5.1 Radost z Božích darů	19
1.3.5.2 Boží bázeň poprvé.....	19
1.3.6 Touhy	20
1.3.7 Žena. Je to past, není to past?	21
1.3.8 Moudrost věku.....	23
1.3.8.1 Jinošství	23
1.3.8.2 Pamatuj na svého Stvořitele, dokud je čas	24
1.3.8.3 Naplnění dnů	26
1.4 Epilog knihy a její poselství	28
1.5 Klíčové slovo knihy.....	29

2	Kniha Píseň písní	31
2.1	Úvod ke knize, její název a kanonicita	31
2.2	Autorství, datace a původ knihy	32
2.3	Typy výkladů	34
2.3.1	Alegorie	34
2.3.2	Typologie.....	35
2.3.3	Kulticko-mýtická interpretace	36
2.3.4	Naturalistická interpretace	37
2.3.5	Literní výklad	37
2.3.6	Drama? Jaký je příběh za písní?	37
2.3.6.1	Šalomoun, Šulamit a bezejmenný pastýř	38
2.3.6.2	„Pán a paní Šalomounovi“	39
2.4	Obsah knihy	40
	Prolog	40
2.4.1	Láska je touha.....	40
2.4.2	Láska se poddává.....	41
	První báseň.....	42
2.4.3	Láska je pokorná.....	42
2.4.4	Láska jako proměna.....	43
2.4.5	Láska je obdiv	44
	Druhá báseň	44
2.4.6	Láska je očekávání	44
2.4.7	Láska má i trhliny	45
2.4.8	Láska je ztráta i hledání	46
	Třetí báseň.....	46
2.4.9	Láska je krása.....	46
2.4.10	Láska je společenství i svatební noc.....	47
	Čtvrtá báseň	49
2.4.11	Láska je i odmítnutí, bolest a zklamání	49
2.4.12	Láska je tajemství	50
	Pátá báseň	51
2.4.13	Láska je jedinečná.....	51

2.4.14	Láska je nikdy nekončící tanec.....	51
2.4.15	Láska je naplnění	52
2.5	Epilog knihy a její poselství	53
3	Kniha Kazatel a kniha Píseň písní	55
3.1	Společné prvky a podobnost	55
3.2	Odlišný charakter obou mudrosloví	56
3.3	Láska jako odpověď na Kazatelovu marnost	57
3.3.1	Život „pod sluncem“ je křehký a pomíjivý	57
3.3.2	Touha lásky dochází naplnění	59
3.3.2.1	Termíny lásky a výraz הָבֵל	60
3.3.3	Jen jedna jediná žena.....	61
3.3.4	Je čas milovat, čas dotýkat se věčnosti	62
3.3.5	Nenávist a láska	62
3.3.6	Samota a společenství	63
3.3.7	Radost z Božích darů, radost z lásky.....	64
3.3.7.1	Čistota lásky	66
3.3.8	Pomíjivost i nepomíjivost času.....	67
3.3.9	Návrat domů.....	68
Závěr	70	
Epilog.....	76	
Seznam použité literatury a zkratek.....	77	
Abstrakt	83	
Abstract	84	

Úvod

Jaký má lidský život smysl? Kazatel, autor stejnojmenné biblické knihy Starého zákona, „tehdy“¹ zauvažoval a započal rozvíjet úvahy, že všechno je marnost. Ve své knize životu „pod sluncem“ obléká černý plášť a přisuzuje mu slovo הַבָּל. Slovo, které z originálního jazyka² nejčastěji překládáme právě výrazem „marnost“³ anebo také „pomíjivost“.⁴ U Kazatele všechno pomíjí, rozplývá se jako dech, mlžný opar, je absurditou.⁵ Všechna lidská úsilí a lidský život jsou pomíjivé, a tak i marné.⁶

Přestože Kazatel v úvodních slovech knihy proklamuje „všechno je marnost“ (Kaz 1, 2), při svém pátrání po smyslu života spočívajícím zejména v hledání moudrosti a v širokém prozkoumávání různých oblastí života nakonec přece jen na svoji marnost a pomíjivost života nachází určité odpovědi. Jednou z nich je: „Uživej života s ženou, kterou máš rád, po všechny dny života marnosti, které Ti Bůh dává pod sluncem, po všechny své dny marnosti, protože to je tvůj úděl v životě a v lopotě, kterou pod sluncem vynakládáš“ (Kaz 9, 9). Může být láska odpovědí na Kazatelovu marnost?

Předkládaná diplomová práce se z tohoto důvodu snaží hledat odpověď na Kazatelovu marnost a pomíjivost života v knize o lásce, v biblické starozákonní knize Píseň písní, v knize tematicky tolik odlišné od knihy Kazatel. Láska a marnost, marnost a láska. Jinakost témat obou knih přímo vybízela k úvaze o nich ve vzájemném vztahu zejména i proto, že je podle tradice za autora obou knih považován král Šalomoun. Měl by tak být autorem slov, jež se v obou knihách zcela odlišují.

Zatímco kniha Kazatel totiž „přetéká“ marností, kniha Píseň písní „přetéká“ láskou. A zatímco z knihy Kazatel zaznívá smutný tón pomíjivosti lidského

¹ Datace knihy bývá zpravidla směřována do 3. až 2. století př. Kr., jedná se však o mudroslovnou literaturu, kořen Kazatelových slov může mít svůj počátek ještě i v několika staletích nazpět.

² Původním jazykem je hebrejšтина.

³ B21, BKR, ČSP, JB, překládá Kazatelův הַבָּל jako „marnost“.

⁴ Hebrejský výraz הַבָּל je v ČEP přeložen slovem „pomíjivost“.

⁵ Filip Čapek překládá hebrejské slovo הַבָּל výrazem „absurdita“.

⁶ Srov. MURPHY, R. E. *Wisdom literature*. s. 133.

života, Píseň Šalomounova zpívá věčnou píseň lásky, která je „silná jako smrt“ (Pís 8,6).

Struktura práce

První kapitola nejprve představuje knihu Kazatel, zmiňuje její umístění v biblickém kánonu, uvádí dataci i autorství knihy. A protože za autora obou biblických knih je v souladu s mudroslovnou tradicí považován král Šalomoun, je krátké pojednání věnováno i jeho moudrosti. Další část první kapitoly se snaží poskytnout náhled do „Kazatelovy marnosti“ zde „pod sluncem“, pokouší se zachytit hlavní témata označené „puncem marnosti a pomíjivosti“, analyzovat klíčové slovo knihy a záměrem je také předložit výchozí body z této situace i hlavní poselství knihy.

Druhá kapitola seznamuje s knihou Píseň písní. Podává základní informace o knize a předkládá rozličné typy jejích výkladů, neboť Píseň písní je kniha rozmanitě interpretovaná. Všechny tyto údaje o knize jsou přínosné pro její pochopení. Druhá část druhé kapitoly se zabývá jejím obsahem a výkladem, jež se nesou zejména v duchu jejího hlavního poselství, tj. lásky mezi mužem a ženou. Členění jednotlivých básní knihy je strukturováno a zachováno podle členění Jeruzalémské bible.

Třetí kapitola jako i celá diplomová práce je potom pokorným a laskavým pokusem, bádáním autorky, předkládá její úsilí a snahu hledat ve slovech knihy Píseň písní odezvu na Kazatelovu marnost tak, aby bylo v závěru práce možné odpovědět na otázku, zda je láska v knize Píseň písní případnou odpovědí na pomíjivost a marnost lidského života, kterou Kazatel ve svých úvahách proklamuje. Práce pro vyslovení odpovědi na tuto otázku propojuje i komparuje slova, hlavní myšlenky, východiska i poselství obou knih.

Výraznou pomocí pro tuto práci mi byly knihy: *Kohelet* L. Schwienhorst-Schönbergera, *Kazatel* od F. Čapka, *Biblical Lovemaking* A. G. Fruchtenbauma, *Ester/Hoheslied* W. Dommershausena a W. Krinetzkiho a *Das Hohelied* Y. Zakovitche.

Jako hlavní zdroj práce byl použit překlad Jeruzalémské bible.

Prolog

„Marnost nad marnost, říká Kohelet;
marnost nad marnost, všechno je marnost“ (Kaz 1,2).

1 Kniha Kazatel

1.1 Úvod ke knize, její název a kanonicita

Kniha Kazatel (hebr. תְּהִלִּים; Vulg. Ecclesiastes; LXX Ἐκκλησιαστής) je starozákonní biblickou knihou, která se podle křesťanského dělení řadí k mudroslovným knihám, v kánonu židovském náleží do třetí části mezi Spisy. V této třetí části hebrejské bible má své zvláštní postavení.

Společně s knihami Rút, Píseň písní, Pláč a Ester je součástí tzv. pěti svátečních svitků nesoucích souhrnné označení Megilot. V židovském prostředí bývá kniha čtena v synagogách a je především určena k bohoslužebnému přednesu o podzimní slavnosti stánků Sukot,⁷ jímž si Židé připomínají vyvedení izraelského národa Jahvem z egyptského otroctví a jejich čtyřicetileté putování Sinajskou pouští. Zařazení knihy do hebrejské bible je také zajímavým důkazem zájmu Židů nejen o božské zjevení, ale rovněž o zkoumání smyslu života a smrtelnosti.⁸

Hebrejský název knihy, výraz תְּהִלִּים, má své specifikum. Objevuje se pouze v této knize, na jiném místě Starého zákona ho nenalezneme. Do českého jazyka jej většinou překládáme jako „Kazatel“.⁹ תְּהִלִּים označuje hlavního řečníka knihy, ten je také v jejím úvodu „pasován“ do role syna Davidova, krále v Jeruzalémě (Kaz 1,1).¹⁰ Co do formy – slovo je ženským participiem qalu, odvozené od slovesného kořene קהל a jeho zvláštností je ženská koncovka. Toto sloveso v nifalu znamená „shromáždit se“, v hifilu „shromáždit“ či „svolat“. Přestože takový překlad nemůžeme použít, doslovně by zněl „shromažďující“ nebo „svolávající“ ve smyslu, že se jedná o ženu. Koncovka ženského rodu v tomto případě patrně naznačuje úřad svolavatele shromáždění, mohl to být úřad, který Kazatel zastával.¹¹ Hebrejské slovo תְּהִלִּים nelze zcela jednoznačně vyložit, lze jej však chápat jako označení určité vedoucí funkce v souvislosti

⁷ Srov. SEGERT, S. *Pět svátečních svitků*, s. 113.

⁸ Srov. DOR-SHAV, E. *Ecclesiastes, fleeting and timeless Part I.*, s. 211.

⁹ Překlad „Kazatel“ používá B21, BKR, ČEP, ČSP.

¹⁰ „Slova Davidova syna Koheleta, krále v Jeruzalémě“ (Kaz 1,1).

¹¹ Srov. WRIGHT, J. S. *Kazatel*, s. 493.

s nějakým shromážděním.¹² Před jakým typem shromáždění ale Kazatel stál, o tom se lze pouze dohadovat.¹³ Pojmout Kazatele jako člena národního shromáždění je možné skrze řecký výraz Ἐκκλησιαστής, který používá LXX.¹⁴

V samém úvodu knihy zaznívá „marnost nad marnost, říká Kohelet; marnost nad marnost, všechno je marnost“ (Kaz 1,2). Toto motto vystihuje podstatnou část celého obsahu knihy, nikoliv však její hlavní poselství, které je naopak zcela jiné. Kniha se filosofickým pohledem dívá na to, jak se člověk, který má všechno, snaží nalézt štěstí.¹⁵ Otevírá téma smyslu lidské existence, veškeré lidské činnosti a námahy při ní vynaložené. Její základní myšlenkou je hledání klíče ke smyslu života.¹⁶ Rozšifrování života hledá Kazatel, průvodce života zde „pod sluncem“ a postava, jejíž název kniha nese, která také ke čtenářům v podobě monologu a skrze časté, pro knihu příznačné obraty „viděl jsem“, „pod sluncem“, a „poznal jsem“ promlouvá. Prim hraje lidská zkušenost. Kazatel zkoumá život ze všech možných úhlů a rovin, pokládá si otázky, konstatuje, hodnotí, srovnává a vyvozuje závěry. Čtenáře konfrontuje s vlastní smrtelností, což je základním předpokladem pro jakékoliv hledání smyslu života na tomto světě.¹⁷

Kazatel ve svých úvahách hledá hodnotu lidského života, se stínem smrti v zádech však nalézá často jen marnost a pomíjivost. A právě skeptický tón slov, který zaznívá napříč knihou, měl také za následek složitou historii výkladu¹⁸ i problematičnost přijetí knihy do kánonu Bible.

Přijetí Kazatele mezi autoritativní knihy nebylo jednoduché. Její skeptické vyznění bylo důvodem k diskuzi, zda by tato kniha měla být jejich součástí.¹⁹ K obsahu knihy existovaly připomínky, že si autor protiřečí, že protiřečí dalším kánonickým knihám a dává podněty k herezím.²⁰

¹² Srov. RENDTORFF, R. *Hebrejská bible a dějiny* s. 328.

¹³ Srov. KAISER, O. *Kohelet*, s. 31.

¹⁴ Srov. JANEGA, Š. *Úvod do mudroslovných knih Starého zákona*, s. 96.

¹⁵ Srov. DOR-SHAV, E. *Ecclesiastes, fleeting and timeless Part I.*, s. 211.

¹⁶ Srov. WRIGHT, J. S. *Kazatel*, s. 493.

¹⁷ Srov. DOR-SHAV, E. *Ecclesiastes, fleeting and timeless Part I.*, s. 218.

¹⁸ Srov. DILLARD, R. B., LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*, s. 240.

¹⁹ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 27.

²⁰ Srov. ZAPLETAL, V. *Das Buch Kohelet*, s. 86.

1.2 Autorství, datace a původ knihy

Vedle porozumění klíčovému slovu knihy, kterým je marnost, je klíčové také autorství knihy. Pochopení funkce autorství je důležitým krokem pro porozumění knize i jejímu poselství.²¹ S autorem se jednak váže to, že je pokládán za zdroj autority, to znamená, že slova Kazatele jsou něčím významným, mají svoji váhu, protože jsou vyslovena někým důležitým.²² Vedle toho je potom závažnost těchto slov podepřena přiřknutím autority synu Davidovu, králi v Jeruzalémě²³, tím je nadto odhalena tvářnost této autority.²⁴

1.2.1 Tradiční pohled

Svého autora představuje kniha v samém úvodu. Znění nadpisu nabízí čtenářům „slova Davidova syna Koheleta, krále v Jeruzalémě“ (Kaz 1,1). Tradicionalisté poukazují na to, že Kazatel je přezdívkou pro Šalomouna.²⁵ Jedním z důvodů je, že kořen jeho jména לְחֵטֵי se běžně používá v 1 Král 8, a to když Šalomoun shromažďuje lid při posvěcení chrámu.²⁶ K Šalomounovi směřuje i obsah verše 1,12.²⁷

Pokud se ještě vrátíme k úvodnímu verši 1,1, LXX jej doplňuje, že se jedná o krále Izraele (βασιλέως Ισραηλ) a pravděpodobně jde právě o harmonizaci k verši 1,12a).²⁸ Některé z targumů dokonce doplňují, že jde o Šalomouna.²⁹ K tomuto názoru se přiklání i Raši, který absenci Šalomounova jména zdůvodňuje tím, že jde o Šalomouna upadnuvšího do hříchu, respektive o Šalomouna již po jeho pádu, jak to popisuje 1 Král 11,³⁰ neboť Šalomoun se ke konci života odvrátil od Jahva, Boha Izraele a jeho pochybení je přisuzován i politický a náboženský rozkol mezi severním a jižním královstvím (1 Král 12). I přes tento přešlap byl ale uznáván zejména jako vynikající mudrc

²¹ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 23.

²² Srov. tamtéž, s. 23.

²³ Srov. tamtéž, s. 23.

²⁴ Srov. TOORN, K. van der. *Scribal culture and the making of the Hebrew Bible* s. 38.

²⁵ Srov. DILLARD, R. B., LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*, s. 236.

²⁶ Srov. tamtéž, s. 236.

²⁷ „Já Kohelet, jsem byl králem izraelským králem v Jeruzalémě“ (Kaz 1,12).

²⁸ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 23.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 23.

³⁰ Srov. tamtéž, s. 23.

a identifikace Kazatele jako „syna Davidova, krále v Jeruzalémě“ (Kaz 1,1 – podobně Kaz 1,12) je tak v souladu s tradicí, která mu připisuje autorství mudroslovných knih (Příslaví, Píseň písní a Moudrosti).³¹

1.2.1.1 Šalomounova moudrost

Šalomounovo jméno je spojeno s vládnutím ve zlaté epoše spojeného izraelského království. Byl vychvalován a oceňován jako nejmoudřejší muž v Izraeli.³² Kromě biblických textů Příslaví, Píseň písní a Moudrosti jsou mu přičítány také Žl 72 a 127.³³ Bible rovněž připomíná jeho proslulost tak, že vyslovil tři tisíce průpovědí, počet jeho písní činil pět tisíc (1 Král 5,12). Jeho moudrost zaštiťoval sám Bůh.

Mladičký Šalomoun coby nový král žádá ve snu Boha o moudrost. „Nyní Jahve, můj Bože, jsi za krále ustanovil namísto mého otce Davida svého služebníka, a já jsem zcela mladý muž, neumím si počínat vladařsky“ (1 Král 3,7). „Dej svému služebníkovu srdce plné rozvážnosti, aby vládl tvému lidu, aby rozlišoval mezi dobrem a zlem, neboť kdo by mohl vládnout tvému lidu, jenž je tak velký“ (1 Král 3,9)? Šalomoun v těchto slovech nežádá moudrost pro sebe, nežádá o radu, jak si má sám počínat, ale prosí Boha o praktickou moudrost, aby mohl vést jeho lid.³⁴ Bohu se zalíbila Šalomounova slova (1 Král 3,10) a dal mu, o čem žádal. Byl obdarován moudrým a rozumným srdcem, které neměl nikdo před ním, a dostal i to, o čem nežádal; takové bohatství a slávu, jaké neměl nikdo jiný z králů (1 Král 3,12–13).

Bůh dal Šalomounovi nezměrnou moudrost a rozum i mysl rozlehlou jako písek na břehu moře (1 Král 5,9). O moudrosti krále Šalomouna Bible vypovídá, že byla větší než moudrost všech synů Východu a zároveň než všechna moudrost Egypta (1 Král 5,10). Šalomounově moudrosti přicházeli naslouchat ze všech národů, holdovali mu všichni pozemští králové, kteří o jeho moudrosti slyšeli mluvit (1 Král 5,14).

³¹ Srov. MURPHY, R. E. *Wisdom literature*, s. 132.

³² Srov. *JB*, s. 807.

³³ Srov. poznámkový aparát *JB* k verši 1 Král 5,13, s. 476.

³⁴ Srov. poznámkový aparát *JB* k verši 1 Král 3,9, s. 474.

1.2.2 Kritický pohled

Názor, že král Šalomoun není autorem Kazatele, se objevuje až v 16. století.³⁵ Do této doby se mělo za to, že autorem je právě on, přestože jeho jméno verše 1,1.12 neuvádějí.³⁶ Poznatky o knize a zejména její jazyk nepřipouští, aby byl Šalomoun označen za skutečného autora.

Kniha byla napsána pozdní hebrejštinou, která je oproti jednoduchému a okázalému jazyku výroků krále Šalomouna jazykem již moderním,³⁷ objevují se v něm i aramejské prvky. Jazyk knihy a zároveň její učení tak znemožňují, aby její vznik byl zařazen do doby před vyhnáním,³⁸ tj. přibližně před r. 587 př. Kr. Na základě analýzy textu a také nábožensko-kulturního kontextu, který se v knize odráží, je zřejmé, že jde o text napsaný ve 3. století př. Kr., popř. na počátku 2. století př. Kr. v Judsku, patrně v Jeruzalémě.³⁹ Toto datování přijímá většina kritických badatelů, objevují se ale také datace jiné. Např. kvůli výskytu dvou perských slov „sad“ (per. pardés) v 2,5 a „výnos“ (per. pitgám) v 8,11 zasazují badatelé H. Ewald, Ch. D. Ginsburg a Ch. L. Seow vznik knihy do doby perské (6–4. století př. Kr.).⁴⁰ Stále ovšem platí to, že nejvíce bývá vznik díla Kazatel přisuzován době helénistické.⁴¹

Autorství Kazatele, které je pro kritický pohled stejně jako i pro přibližné datování knihy do 3. století př. Kr. přisuzováno palestinskému Židovi pravděpodobně z Jeruzaléma⁴², přesto nemusí vylučovat to, že obsah knihy nese tradovanou moudrost z dob krále Šalomouna. Kazatelova moudrost předkládaná v knize může obsahovat alespoň určité sentence moudrosti Šalomounovy.

³⁵ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 60.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 60.

³⁷ Srov. LOHFINK, N. *Kohelet.*, s. 9.

³⁸ Srov. *JB*, s. 1115.

³⁹ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 60.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 24–25.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 25.

⁴² Srov. *JB*, s. 1116.

1.3 Obsah knihy. Náhled do „Kazatelovy marnosti pod sluncem“

Po uvedeném mottu o marnosti v úvodu knihy (Kaz 1,2) začíná Kazatel uvažovat nad životem a ptát se: „K čemu je člověku všechna námaha, kterou vynakládá pod sluncem“ (Kaz 1,3)? Jako by za tímto textem byla ukryta nevyslovená věta, že jednou zemřeme a život skončí. Má proto lidská činnost, úsilí a dřina tady a teď smysl?

Pokolení se střídají, přicházejí a odcházejí, ale země je tady pořád (Kaz 1,4). Slunce vychází i zapadá (Kaz 1,5), vítr vane k jihu, otáčí se k severu (Kaz 1,6), všechny řeky tečou do moře, ale přesto se moře nepřeplní (Kaz 1,7). Všechna slova unavují (Kaz 1,8).

Co bylo, bude se znovu dít, nic nového není pod sluncem (Kaz 1,9). Všechno bylo již ve staletích, která nám předcházela (Kaz 1,10). Ani na minulé není vzpomínky, ani na ty z budoucích časů, protože na ně nezbude žádná vzpomínka u těch, kdo budou následovat (Kaz 1,11).

Kazatelovy úvodní řádky patří úvaze o běhu lidského života a opakování se všech věcí. Zatímco všechno přetrvává, člověk je vnímán jako pomíjivý. Z Kazatelových slov se vynořuje základní otázka: Jaký to všechno má smysl?

1.3.1 Kazatelův královský převlek

Ve verši 1,12 Kazatel vklouzává do role izraelského krále, aby znázornil osobitý návod na život.⁴³ Shromáždil moudrosti více než kdokoliv před ním v Jeruzalémě (Kaz 1,16). Díval se na všechna díla, která se pod sluncem dějí a hle, všechno je marnost a honba za větrem (Kaz 1,14). Je to „zbytečné úsilí, přelud, ztracený čas“.⁴⁴ Celým srdcem se věnoval tomu, aby porozuměl moudrosti, vědění, hlouposti i pošetilosti, a pochopil, že to je jen dychtění po větru (Kaz 1,17). Je to honba za větrem, který nikdo nechytí, marné snažení, nesmyslnost a zbytečnost. Poznal, že kde je mnoho moudrosti, je také mnoho hoře, a že čím více je vědění, tím více je i bolesti (Kaz 1,18). Řekl si proto v srdci, pojď tedy, ať ti dám zakusit radost a štěstí, jenže hle, i to je marnost

⁴³ Srov. SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, L. *Kohelet*, s. 53.

⁴⁴ Srov. poznámkový aparát JB k verši Kaz 1,14, s. 1117.

(Kaz 2,1). Tak o radosti říká „k čemu je?“ a o smíchu, že je „hloupostí“ (Kaz 2,2).

Vystavěl si paláce, vysadil vinice, vybudoval zahrady a sady, zasadil do nich všechny ovocné stromy (Kaz 2,4–6). Nakoupil si otroky a služky, měl hojnost služebnictva, stáda skotu i bravu (Kaz 2,7). Hromadil zlato a stříbro, poklady králů i krajů, opatřil si zpěváky a zpěvačky a „veškerý přepych lidských dětí“ (Kaz 2,8). Svým očím neodepřel ničeho, po čem toužily, a své srdce nepřipravil o žádnou radost (Kaz 2,10). A závěr? Přemýšlel o všech svých dílech a veškeré námaze, kterou při tom vynaložil, a hle, všechno je marnost a honba za větrem; na tomto světě, pod sluncem se nedá nic získat (Kaz 2,11).

Na svůj život se zde Kazatel zadíval coby král. V převleku se snažil zajistit štěstí úchvatnými díly, nakupením vědění, cíleným navýšením radosti, ale poznal, že tím nelze dosáhnout onoho štěstí, po kterém člověk prahne.⁴⁵

1.3.1.1 Kazatel mudrc

Po nezdaru, který je ukončen rozmrzelostí, začíná Kazatel přemýšlet o moudrosti, hlouposti a pošetilosti. „Moudrý má oči otevřené, ale pošetilý kráčí v temnotách. Ale i já vím, že oba čeká týž úděl“ (Kaz 2,14). Proč tedy být moudrým? I tohle považuje Kazatel za marnost (Kaz 2,15). Není totiž trvalé vzpomínky na moudrého ani pošetilého, na oba se zapomene a moudrý zkrátka a dobře zemře spolu s pošetilým (Kaz 2,16).

1.3.1.2 Nenávist jako obrana

Nepřetržitým hledáním a nacházením stálé marnosti dochází Kazatel až k jejímu extrému, k nenávisti. To, co doposud poznal a prozkoumal, jej dovádí ke krajnímu postoji.⁴⁶ „Nenávidím život, protože to, co se dělá pod sluncem, se mi nelíbí: všechno je marnost a honba za větrem“ (Kaz 2,17). Nenávidí práci vykonanou s námahou, protože toto dílo zůstane následníkovi (Kaz 2,18). A komu je známo, bude-li on moudrý, nebo blázen (Kaz 2,19)? Ať tak, nebo tak bude pánem veškeré Kazatelovy práce, kterou namáhavě

⁴⁵ Srov. SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, L. *Kohelet*, s. 53.

⁴⁶ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 99.

konal a moudře si při ní vedl pod sluncem, je to marnost, říká Kazatel (Kaz 2,19).

1.3.1.3 Rezignace a náznaky štěstí

Nejdříve otázky a hledání, následuje královský pokus, poté přichází marnost vyostřená v nenávist, nyní rezignace. Zemdlivá snad Kazatelovo srdce? Kazatel nakonec kvůli veškeré námaze, kterou vynakládá pod sluncem, pozbývá odvahy (Kaz 2,20). Pociťuje nespravedlnost. Člověk, který pracoval s moudrostí, věděním a úspěchem, pak dává svůj podíl člověku, který nepracoval, a to je pro Kazatele marnost a těžká křivda (Kaz 2,21). „Vždyť co zůstává člověku z veškeré jeho námahy a ze všeho úsilí, kvůli němuž se jeho srdce plahočilo pod sluncem“ (Kaz 2,22)? Všechny dny člověka jsou bolestné, jeho úkol je namáhavý, nemůže si odpočinout ani v noci, i to je marnost (Kaz 2,23).

Kazatel vidí mnoho věcí jako marné a pomíjivé, na svou pomíjivost ale dává také určitou odezvu. Poprvé se tak stává ve verši 2,24, kdy v dosavadním znění marnosti dochází ke změně směru. Do Kazatelových slov vstupuje Bůh. Doposud všechno, a to od práce přes majetek až po hloubání nad moudrostí bylo marností, absurditou, honbou za větrem.⁴⁷ Po dlouhém experimentování bez Boha, které vrcholí ve verši 2,23,⁴⁸ se objevují první náznaky štěstí.⁴⁹

Útěchou na Kazatelovu marnost a pomíjivost všeho je požitek v podobě jídla, pití a potěšení, které člověk nalézá ve své práci. Tyto drobné radosti však nejsou pro Kazatele něčím samozřejmým, pochází od Boha, z jeho ruky. „Pro člověka je štěstí jen v tom, že jí a pije, a v potěšení, jež nalézá ve své práci, a vidím, že i to svou rukou dává Bůh, vždyť kdo bude jíst a kdo bude pít, nepříjde-li to od něho“ (Kaz 2,24–25)?

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 106.

⁴⁸ „Ano, všechny jeho dny jsou bolestné a jeho úkol namáhavý: ani v noci si nemůže odpočinout: i to je marnost“ (Kaz 2,23)!

⁴⁹ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 106.

Kazatel v této části textu dochází k novému poznání – že štěstí, které hledá, objevuje tam, kde je také řeč o Bohu.⁵⁰

1.3.2 Čas a konání v něm

Vedle tohoto poznání je odrazovým můstkem z Kazatelovy marnosti i čas. Čas je základním a zároveň nesmazatelným znakem lidské zkušenosti zde „pod sluncem“, duchovní i tělesné, neboť naše duše i těla jsou v čase, naše myšlení i jednání vyžaduje čas.⁵¹ Všechno (לֵב) potřebuje svou příhodnou dobu a její rozpoznání je kódem k životu.⁵² Kazatel je tím, kdo příhodný čas pro všechno dění „pod sluncem“ nachází.

V knize je pro vymezení času použito hebrejských výrazů מִן (určená chvíle, doba konkrétní, vymezený čas) a מָוֶן (doba, chvíle, příležitost, období, časový úsek).

Výraz מָוֶן se v hebrejštině obvykle používá pro oblast přírody a lidského života; označuje se jím např. čas večerní (Gn 8,11), čas dešťů (Dt 11,14), čas jídla (Rt 2,14) i lásky (Ez 16,8), čas pomsty (Jer 51,6) i čas milosti (Iz 49,8). V biblickém pojetí totiž není čas chápán jako plynutí odněkud někam, ale biblické zjevení učí vidět ve všem dění přesný plán. Čas tak určuje Bůh, ne člověk, není proto nahodilost ani v počátku, ani na konci života, ani v řádu přírody, ani ve střídání počasí; za veškerým děním v přírodě i v rovině lidské je Bůh a jeho věrnost daná slovem i slibem ve smlouvě (Gn 8,21;9,9).⁵³

V hebrejském myšlení je čas spojován právě s událostmi.⁵⁴ V poetické antiteckými paralelismy vystavěné části 3,1–8 Kazatel rozeznává v životě člověka např. čas rodit a čas umírat, čas plakat a čas se smát, čas hledat i čas ztrácet, čas naříkat i čas tančit. Je ale také vhodný čas objímat i objímání zanechat (Kaz 3,5), to znamená, že Kazatel zde „pod sluncem“ vymezuje také

⁵⁰ Srov. SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, L. *Kohelet*, s. 53.

⁵¹ Srov. KREEFT, P. *Tři filosofie života*, s. 51.

⁵² Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 128.

⁵³ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 711.

⁵⁴ Srov. DOUKHAN, J. B. *Kazatel*, s. 34.

čas příznivý pro lásku. Kazatel se těmito protiklady snaží vyjádřit dění v jeho celistvosti, událost i její opak mají vždy svůj pravý čas.⁵⁵

1.3.3 Stejný osud všech

Dalším zlem, které Kazatel pod sluncem vidí, je, že všichni mají stejný osud (Kaz 9,3). V jeho slovech opět rezonuje myšlenka nespravedlnosti a smrti. Spravedlivý, nebo nespravedlivý, moudrý, nebo pošetilý, dobrý, zlý, bohatý, nemajetný, hříšníci i zvířata, ti všichni mají zde na zemi stejný osud. Oním osudem je smrt, o níž člověk nic neví, nemá o ní žádné povědomí a ví jen to, že zemře.⁵⁶ Není totiž v možnostech člověka posoudit, co bude následovat a jaký bude jeho konec.⁵⁷

Ani zvířeti není člověk v ničem nadřazený, úděl člověka i úděl zvířete je týmž údělem. Jako umírá člověk, umírá i zvíře, oba mají týž dech⁵⁸ (Kaz 3,19). Člověk nemá před zvířetem žádné viditelné přednosti, obojí opouští tento svět k jednomu místu.⁵⁹ Všechno totiž odchází na stejné místo, povstává z prachu a v prach se zase navrácí (Kaz 3,20). „Kdo ví, zda dech člověka stoupá vzhůru a zda dech zvířete klesá dolů k zemi?“ (Kaz 3,21).

Kazatel zřejmě navazuje na látku Gn 2 a 3.⁶⁰ Člověk je vzat ze země, je do něj vdechnut život, stává se živou bytostí (Gn 2,7) a v prach se zase navrácí (Gn 3,19). I svým jménem člověk náleží zemi, z níž byl utvořen (דָּמָא).⁶¹ Jenže ani zkušeností, ani rozumem není možné vypátrat, zda duch, který je v člověku, se vrací k Bohu (Kaz 12,7) a zda zvířecí „duch“ umírá i s tělem.⁶² Kazatel si toho byl dobře vědom, byl proto střízlivý k jakémukoliv vyslovení soudu nad duchem obou živých tvorů.

⁵⁵ Srov. SEGERT, S. *Pět svátečních svitků*, s. 149.

⁵⁶ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 261.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 261.

⁵⁸ JB překládá hebrejské slovo נִשְׁמָת výrazem „dech“. Překlady B21, BKR, ČEP, ČSP používají slovo „duch“.

⁵⁹ Srov. FLOSSMANN, K. *Moudrost ve Starém zákoně*, s. 158.

⁶⁰ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 135.

⁶¹ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 715.

⁶² Srov. tamtéž, s. 715.

A tak přichází další Kazatelova marnost. Člověk je na tom stejně jako zvíře, stejně jako ono dýchá, mají i společný ortel smrti. Člověk nemá v tomto směru před zvířetem žádnou výhodu. Osud lidských synů i zvířat je stejný jako osud moudrého i blázna (viz 2,14 a 3,19).⁶³

Kazatel jako žádný jiný člověk nerozluštil a také ani nemohl rozluštit, jak je to s lidským duchem i „duchem“ zvířat. Proto i dnes po zřejmě více než dvou tisících dvou stech letech od přibližné doby vzniku textu by mohl stejnou otázku položit znovu. „Kdo ví, zda dech člověka stoupá vzhůru a zda dech zvířete klesá dolů k zemi“ (Kaz 3,21)?

Kazatel znovu a znovu naráží na lidské hranice. Smrtí všechno končí, přichází tečka za lidským životem, konečná stanice. Nejistota toho, co bude následovat po smrti, je vykoupena marností relativních pozemských jistot. Znovu také zjišťuje, že štěstí je pro člověka jen v tom, že se raduje ze svého díla, vždyť to je jeho podíl v prostoru zde pod sluncem (Kaz 3,22).

1.3.4 Osamělost a peníze

Osamělost je pro Kazatele další marností světa „pod sluncem“. Osamělý člověk nemá nikoho k sobě, ani syna, ani bratra a všechna jeho dřina je bez hranic, jeho oči se nenasytí ani bohatstvím (Kaz 4,8). Kazatel vyslovuje otázku: „Pro koho tedy pracuji a odříkám se štěstí?“ (Kaz 4,8)?

Pokud člověk nikoho nemá, je osamělý (Kaz 4,8). I kdyby měl zázračné bohatství krále Šalomouna, o kterém v knize vypráví kapitola 2 skrze královskou travestii, nemá jej komu zanechat.⁶⁴ Je to právě syn, kdo byl v Orientě největším časným bohatstvím.⁶⁵ Člověk bez syna si klade otázku, má-li se dít a starat.⁶⁶ Je-li člověk sám, ptá se, zda má všechna námaha smysl?

A ten, kdo by přece jen našel zalíbení v penězích, se jich nenasytí, a kdo miluje hojnost, tomu to nevynáší, nemá nikdy dost; i to je marnost (Kaz 5,9).

⁶³ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 135.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 149.

⁶⁵ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 717.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 717.

Lačnost po penězích je nenasytá,⁶⁷ dychtivost po nich i po moci nelze uspokojit, obojí je pouhou pomíjivostí, lidská snaha přijde nazmar.⁶⁸ Člověk vychází nahý z matčina lůna, vrací se tak, jako předtím přišel, a ze své práce nezískává nic, co by mu zůstalo v ruce (Kaz 5,14). I tohle je podle Kazatele křivda křiklavá a Kazatel se znovu ptá: „Jaký užitek má člověk z toho, že pracoval pro vítr“ (Kaz 5,15)?

1.3.5 Životem s Bohem

Kazatel se neustále vrací k tématu užitku (יִתְרוֹ) ze své vykonané práce a také k hranici lidských možností tváří v tvář Bohu.⁶⁹ Životní zkušeností poznává, že lidské lopocení na tomto světě není cílem. Zjišťuje, že smyslem života zde „pod sluncem“ není všechno lidské snažení, které je marné a pošetilé, ale účelem je žít ve spojitosti k Bohu.⁷⁰ Přestože je práce lopotný úkol od Boha (Kaz 1,13), Kazatel také prohlédl, že všechno, co Bůh dělá, dělá v pravý čas, i když není člověku dáno to pochopit a porozumět Božímu konání (Kaz 3,11).

Bůh činí všechno krásně, koná to v příhodnou dobu, lidem vkládá do srdce věčnost. Jako lidé po této věčnosti a nadčasovosti toužíme, zakoušíme však jen čas.⁷¹ Přestože člověk nedokáže plně pochopit konání Boha, všechno, co Bůh činí, je krásné, říká Kazatel (Kaz 3,11).

Kazatel ve své knize začíná nabízet cestu k poznávání Boha jako tvůrce všeho, co jest.⁷² Tento prozíravý vhled a také toto poznání patří k hodnotám myšlení, jež se dotýkají věčnosti právě prostřednictvím touhy po ní.⁷³ Bůh se tak nenápadně a s přídechem věčného tiše vkrádá do Kazatelových myšlenek i moudrosti a v knize získává stále větší prostor i důležitost.

⁶⁷ Srov. FLOSSMANN, K. *Moudrost ve Starém zákoně*, s. 163.

⁶⁸ Srov. DOUKHAN, J. B. *Kazatel*, s. 59.

⁶⁹ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 122.

⁷⁰ Srov. FLETCHER, D. K. *Ecclesiastes 5:1–7*, s. 296.

⁷¹ Srov. KREEFT, P. *Tři filosofie života*, s. 52.

⁷² Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 126.

⁷³ Srov. tamtéž, s. 126.

1.3.5.1 Radost z Božích darů

Bůh (אלהים) v pojetí Kazatele je dárce a soudce, který všechno určuje. „Jako neznáš cestu, kudy se ubírá vítr, nebo cestu zárodku v lůně ženy, tak neznáš dílo Boha, který vše činí“ (Kaz 11,5). Je Bohem, který dává moudrost vědění a radost, dává ji tomu, komu se mu zlíbí, hříšníkovi pak dává za úkol, aby sbíral a shromažďoval pro toho, kdo se Bohu líbí (Kaz 2,26). Kazatelův Bůh dává i bohatství a jmění a každému člověku, kterému tak činí, dopřává, aby jich užíval a přijímal z nich svůj podíl, neboť takový člověk příliš nevzpomíná na dny svého života, protože Bůh zaměstnává jeho srdce radostí (Kaz 5,18–19).

Laskavým darem Boží dlaně jsou všechny tyto hodnoty jako i všechny ostatní požitky zdejšího světa. „A vzdávám chválu radosti, protože pro člověka je štěstí jen v jídle, pití a rozkoši, které má; doprovází to jeho práci ve dnech života, který mu pod sluncem dává Bůh“ (Kaz 8,15).

Uměním života je tyto pozemské dary vděčně a s radostí přijímat stejně jako život sám, který Bůh člověku s prozíravostí stanovuje.⁷⁴ K přijímání a cenění si těchto darů Kazatel podobně jako v 8,15 nabádá také v 2,24–25; 3,12–13; 3,22; 5,17; 9,7.9.

1.3.5.2 Boží bázeň poprvé

Ve verši 3,14 přichází poprvé na řadu Boží bázeň, která v návaznosti na epilóg knihy zní jako její hlavní poselství. „Vím, že vše, co Bůh udělal, bude dělat navždy. K tomu není co přidat, z toho není co ubrat a Bůh si počíná tak, abychom se ho báli“ (Kaz 3,14).

Tento verš je Kazatelovým vyznáním Boží suverenity.⁷⁵ Vše Bohem stvořené překračuje hranice uchopitelné lidským myšlením i životem, Bůh se projevuje jako ten, který je neměnný a zároveň také věčný.⁷⁶ To, co vytvořil, je dostačující.⁷⁷ Co Bůh udělal, bude dělat navždy (Kaz 3,14). K Božímu dílu není

⁷⁴ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 721.

⁷⁵ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 129.

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 129.

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 129.

možné nic přidat ani ubrat (podobně např. také Dt 13,1; Zj 22,18)⁷⁸ a právě tato úplnost a neochvějnost má v člověku probudit svatou bázeň, která je počátkem moudrosti (Př 9,10).⁷⁹ Je to svrchovaný Bůh, jenž má všechno pod svým rozkazem a řídí vše k determinovanému cíli,⁸⁰ a je to bázeň Boží, ke které vybízí Kazatel a která je respektem vůči tomuto bezmezně nadřazenému Božímu majestátu.⁸¹

1.3.6 Touhy

V Kazatelově pohledu je další marností „pod sluncem“ nejen mnoho slov (Kaz 6,11), ale také touhy. Každé úsilí, které člověk vynakládá, je pro ústa, jeho touhy nejsou nikdy uspokojeny (Kaz 6,7). „Lepší je to, co vidí oči, než hnutí touhy, i to je marnost a honba za větrem“ (Kaz 6,9)!

Touhy člověka zahrnují fyzické tužby, jako jsou např. hlad (Kaz 6,7), touhy očí (Kaz 6,9), touhy po něčem neviditelném, touhy po duchovních věcech, může to být touha po slávě (Kaz 6,2)⁸², dobru, touha po věčnosti (Kaz 3,11).⁸³ Lidské touhy jsou v člověku hluboce zakořeněné a podstatně spojené s jeho přirozeností.⁸⁴ Jsou zakořeněné v jeho srdci a nelze je snadno odstranit.

Pro pochopení verše 6,9 může být klíčové slovo „duše“ (נַפְשׁוֹ), jejíž „majitel“, člověk je velmi proměnlivý.⁸⁵ Hnutí touhy mohou být krásná, ale Kazatel zřejmě poukazuje i na to, že je také potřeba stát „nohama pevně na zemi“, neboť touhy jako „nedosažitelné vzdušné zámky, iluze... a nereálné fantazírování“⁸⁶ nedocházejí naplnění.⁸⁷

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 129.

⁷⁹ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 714.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 714.

⁸¹ Srov. FLOSSMANN, K. *Moudrost ve Starém zákoně*, s. 157.

⁸² „třeba takový muž, kterému Bůh dává bohatství, jmění a slávu a kterému nechybí nic z toho, po čem může toužit; ale Bůh mu nedopřává, aby si z toho užíval, a užívá si toho cizinec: to je marnost a kruté utrpení“ (Kaz 6,2).

⁸³ Srov. DOUKHAN, J. B. *Kazatel*, s. 64.

⁸⁴ Srov. LÉON-DUFOUR, X. et al. *Slovník biblické teologie*, s. 518.

⁸⁵ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 195.

⁸⁶ Lauha, A. *Kohelet*, Neukirchener Verlag: Neukirchen-Vluyn, 1978, s. 117, Citováno dle: ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 194.

⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 194.

K jiné interpretaci tohoto verše může patřit to, že tím, po čem duše prahne, po čem touží (שׁוֹפָר אֶלֶּה), je moudrost a té nelze nikdy plně dosáhnout.⁸⁸ Ale ať už je to touha po moudrosti nebo jiné tužby, duši člověka nelze nikdy plně uspokojit.

1.3.7 Žena. Je to past, není to past?

Kazatel doporučuje spíše než věnovat pozornost touhám, hledět na to, co vidí oči (Kaz 6,9). Mužovy oči ale mohou hledět na ženu, která je často předmětem jeho tužeb. A jaký je Kazatelův pohled na ženu? Je snad i žena marností zde „pod sluncem“?

Kazatel nejdříve o ženě říká, že je trpčí než smrt, je pastí, její srdce je síť a její paže jsou řetězy, jen ten, kdo se líbí Bohu, jí uniká, ale hříšník se do nich dá lapit (Kaz 7,26). Kazatel, když se tak dívá na jednu věc po druhé ve snaze dojít k nějaké úvaze, kterou hledá a nenachází, přesto se nakonec odvažuje vyslovit: „jednoho muže mezi tisíci najdu, ale jedinou ženu mezi všemi, tu nenajdu“ (Kaz 7,27–28).

Je žena v Kazatelově moudrosti vzácnou perlou, kterou jen tak nelze nalézt, nebo pastí? Jedná se o mudroslovný citát, nebo dokonce o negativní osobní zkušenost Kazatele se ženou?

Kazatelova ostrá slova vůči ženě v 7,26 jsou obtížnější svou tematikou.⁸⁹ Žena oproti muži vládne zbraněmi od Boha propůjčenými a muž nemá proti nim žádnou obranu.⁹⁰ Kazatelem a také i jinými mudroslovnými texty je tak svádění samotné přisuzováno ženě.⁹¹ Kazatel proto varuje před možností osudového zapletení se se ženou, k němuž může dojít.⁹² Je možné, že se ani nejedná o Kazatelovo vlastní tvrzení, ale spíše o obecnější negativní výpověď coby mudroslovného textu.⁹³

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 195.

⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 231.

⁹⁰ Srov. RUDMAN, D. Woman as Divine Agent in Ecclesiastes, s. 421.

⁹¹ Srov. RICHTER, H. F. Kohelets Urteil über die Frauen, s. 593.

⁹² Srov. tamtéž, s. 593.

⁹³ Lauha, A. *Kohelet*, Neukirchener Verlag: Neukirchen-Vluyn, 1978, s. 140, Srov. dle: ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 232.

Naopak Kazatelova zainteresovanost se odráží až ve verši 7,27, kdy zdůrazňuje, že hledajícím je právě on. Je tím, kdo hledal, ale nenalezl.

Kazatel hledal, ale jedinou ženu mezi všemi nenašel (Kaz 7,28). Jako by žena v jeho pojetí pro muže byla i nebyla léčkou. Svůj pohled na ženu v 7,26–28 Kazatel překonává veršem 9,9. Zde daleko rozhodněji radí: „Užívej života s ženou, kterou máš rád, po všechny dny života marnosti, které Ti Bůh dává pod sluncem, po všechny své dny marnosti, protože to je tvůj úděl v životě a v lopotě, kterou pod sluncem vynakládáš“ (Kaz 9,9). Určitou podmínkou je ale její nalezení, protože v 7,28 Kazatel dospívá k závěru, že nalézt takovou ženu není jednoduché. Žena proto může být léčkou i pastí (Kaz 7,26), ale i smyslem života (Kaz 9,9) a mužovým průvodcem životem při jeho lopotném úkolu zde „pod sluncem“.

I když Kazatel chápe život se ženou jako určitou reflexi povšechné marnosti existence,⁹⁴ muže přesto vybízí „k užívání“ si života s ní.⁹⁵ Lásce muže k ženě se nelze ubránit a podle verše 7,26 zde ani není jiná možnost, pokud se jedná o cit muže k ženě.⁹⁶ Muž proto může přijmout svůj osud buďto s nadšením, nebo bez něj.⁹⁷ Žena ve verši 9,9 je oproti 7,26 již líčena jako dobrý dar a nabídka života ve společenství.⁹⁸ „Kazatelova“ žena není marností, ale naopak společníkem a pomocnicí⁹⁹ muže po všechny dny jeho života na tomto světě. K tomuto směřuje i užití výrazu „podíl“ (ׁקלן k tomu viz 2,10) ve verši 9,9, který zpětně upozorňuje na 9,6, kde se říká, že tento podíl není na věky,¹⁰⁰ ale jen za života v tomto prostoru pod sluncem.¹⁰¹ V 9,9 je kriticky vybalancován jak motiv „užívej dne“, tak také motiv vědomí absurdity života směřujícího k smrti.¹⁰²

⁹⁴ Srov. RUDMAN, D. *Woman as Divine Agent in Ecclesiastes*, s. 421.

⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 421.

⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 421.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 421.

⁹⁸ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 232.

⁹⁹ Bůh Jahve řekl: „Není dobré, aby byl člověk sám. Musím mu udělat pomocnici, která by se k němu hodila“ (Gn 2,18).

¹⁰⁰ „Jejich láska, jejich nenávisť, jejich žárlivost už zašly a oni se už nikdy nebudou podílet na tom, co se děje pod sluncem“ (Kaz 9,6).

¹⁰¹ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 268.

¹⁰² Srov. tamtéž, s. 268.

Podle Kazatele je láska lidem propůjčena Bohem jako součást „díla zde pod sluncem“.¹⁰³ Kazatel proto směle radí mužům užít si života se ženou, kterou budou milovat, protože to je jejich údělem při veškerém lopocením na tomto světě (Kaz 9,9).

1.3.8 Moudrost věku

Přichází podzim života, stáří nelze oklamat, přibližující se smrt nelze odvrátit. „Sladké je světlo a očím se líbí, když vidí slunce; žije-li člověk dlouhá léta, ať všech využije, ale ať si vzpomene, že dnů temnot bude mnoho: všechno, co přichází, je marnost“ (Kaz 11,7–8).

Kazatel, ač je pro něj všechno marností, si uvědomuje, jak je ve vší marnosti přece jen líbezná vidět slunce symbolizující život. Je moudré využít možnosti, které život nabízí. Kazatel ale také právem upozorňuje na dny hořkosti a zklamání, kterých bude nespočet. Cokoliv člověku přichází do života, mívá, a ať už jsou to věci příjemné, nebo nepříjemné, posláním moudrého je toto vědět, toto přijmout a nahlas vyslovit ano, život skutečně pomíjí.¹⁰⁴ Kazatel pochopil, že vše není jen zalité sluncem, do života člověka vcházejí také temné dny, dny bolesti spojené s rozhořčením a deziluzemi.

1.3.8.1 Jinošství

Kazatel moudrost věku zdůrazňuje i pozvedá varovný prst: „Vesel se, mladíku, ve svém mládí, buď šťastný ve dnech jinošství, jdi cestami svého srdce a za touhami svých očí, ale věz, že za to všechno tě Bůh povolá k soudu“ (Kaz 11,9).

Starý zákon obecně rozlišuje tři životní fáze – dětství, mládí a zralý věk, ale např. Jer 51,22 používá životní fáze čtyři: dospělost ještě rozlišuje na mladší dospělé (manželské) a staré lidi.¹⁰⁵ Toto chápání se naznačuje i v Jer 6,11,

¹⁰³ Srov. RUDMAN, D. *Woman as Divine Agent in Ecclesiastes*, s. 421.

¹⁰⁴ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 313–314.

¹⁰⁵ WOLFF, H. W., *Anthropologie des Alten Testaments*, 4. durchges. Aufl. München 1984, s. 179, Srov. dle: FISCHER, A. A. *Skepsis oder Furcht Gottes?*, s. 173.

který jmenuje paralelně pro dospělost vedle muže a ženy také starce a k nim náležící letitost; obojí dohromady potom reprezentuje skupinu starých.¹⁰⁶

Mládí je životní etapou mající srdce a svůj způsob vidění spojený právě jen s ním; je otevřeno pro věci, pro které už pozdější věk otevřen nebývá. A protože všechno má pod sluncem svůj čas (Kaz 3,1), tedy i mládí je dovoleno v tomto čase využívat všeho, co k němu náleží, a dokud je k tomu tento čas dán, to znamená, dokud se nedostaví stáří.¹⁰⁷

Na rozdíl např. od Ptahhotepovy nauky ve starověkém Egyptě, která radí veselit se a nekrátit dobu zábavy, ale Kazatel ví, že veselí a radovánky v mládí nemohou být samoúčelné a nesmí se změnit v rozkošnictví. Bůh dárce dovoluje štědře a radostně užívat svých darů, které jsou dobré. Je tady ale také Bůh soudce, který bude soudit a odsoudí zneužití těchto darů.¹⁰⁸

Kazatelova slova v 11,9 mohou být vnímána jako sdělení o uměřeném jednání, kdy mladý člověk musí zvažovat, co činí a jaké to bude mít následky,¹⁰⁹ protože za své činy bude zodpovědný nejen před sebou a ostatními, ale také zejména před Bohem. Kazatel ukazuje, že vlastní náplní jinošského věku by mělo být pamatování na svého Stvořitele.¹¹⁰

1.3.8.2 Pamatuj na svého Stvořitele, dokud je čas

„Úsvit“ života nemá sám v sobě poslední hodnotu,¹¹¹ z mládí se lze těšit, a to právě pokud je člověk mladý, ale nelze na něm budovat.¹¹² Mladí lidé mají sklon si myslet, že budou žít navěky, že přežijí svět.¹¹³ Jenže i mládí pomine jako vánek,¹¹⁴ dým, mlžný opar... I mladí nakonec vyrostou a zjišťují trýznivou pravdu, že ti, které viděli jako neměnné a silné, jsou omylní, zranitelní

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 173.

¹⁰⁷ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 742.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 742.

¹⁰⁹ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 319.

¹¹⁰ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 742.

¹¹¹ Srov. tamtéž, s. 742.

¹¹² Srov. tamtéž, s. 742.

¹¹³ Srov. SLEMMONS, T. M. *Ecclesiastes 12:1–13*, s. 303.

¹¹⁴ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 742.

a smrtelní.¹¹⁵ I mladí pak zažívají nevratné ztráty a jsou si vědomi toho, že tyto ztráty mohou nečekaně přijít (Kaz 12,6–7).¹¹⁶

Stavět život jen na základech a pilířích zbudovaných v mládí by také znamenalo být podoben pošetilému člověku, který si postavil dům na písku (Mt 7,26). „Spadl déšť, přišly záplavy, větry zaduly a vrhly se na ten dům, a on se zřítíl. A veliká byla jeho zkáza“ (Mt 7,27)!

Tak označuje Kazatel jako marnost i věk mládí a věk černých vlasů (Kaz 11,10). Na mysli už přitom nemá pomíjivost lidí jako takovou, nýbrž speciálně prchavost mládí, po kterém v pořadí věku života následuje nejprve dospělost a pak stáří.¹¹⁷ Kazatel s moudrostí starého muže nabádá, aby si mladík ve dnech jinošství vzpomněl na svého Stvořitele dříve, než nastanou zlé dny a než přijdou roky, o nichž řekne, nelíbí se mi (Kaz 12,1), dříve než se zatmí slunce a světlo, měsíc a hvězdy a vrátí se mraky po dešti (Kaz 12,2).

Některé biblické překlady a verze překládají „dny jinošství“ v 12,1 obdobným „dny mladosti, dny mládí“ apod.¹¹⁸ Uvnitř tohoto verše jsou očividně „dny zla“ postaveny jako protiklad ke „dnům mládí“, protože při nich bude potřeba myslet na dny stáří s jejich neradostným utrpením.¹¹⁹ Připomínat si a pamatovat na svého Stvořitele má právě mladý člověk, a to dříve, než se dostaví zlé dny a stinné stránky lidské existence, neboť myslet na Boha, až když nastanou, znamená riskovat pád do beznaděje, kdy je pak obtížné na Boha vůbec pomyslet.¹²⁰ Pamatování na Stvořitele se stává imperativem jak v rovině gramatické, tak i existencionální a má být zakořeněno v myšlení člověka již od mládí.¹²¹ Pamatování na Stvořitele je také hlavní teologickou výpovědí, která zpětně vysvětluje naprosté ztroskotání královské travestie.¹²²

¹¹⁵ Srov. SLEMMONS, T. M. *Ecclesiastes 12:1–13*, s. 304.

¹¹⁶ Srov. tamtéž, s. 304.

¹¹⁷ Srov. FISCHER, A. A. *Skepsis oder Furcht Gottes?*, s. 173

¹¹⁸ Např. BKR zde používá překlad „dny mladosti“.

¹¹⁹ Srov. FISCHER, A. A. *Skepsis oder Furcht Gottes?*, s. 173

¹²⁰ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 321.

¹²¹ Srov. tamtéž, s. 320.

¹²² Srov. tamtéž, s. 321.

1.3.8.3 Naplnění dnů

Kazatel viděl a poznal všechno „pod sluncem“, má proto právo říci: „Přijdou roky, o nichž řekneš: ‘Nelíbí se mi!’“ (Kaz 12,1)! Mládí není věčné, je v životech lidí jen určitým časovým úsekem, nakonec přijdou i těžké dny spojené se závěrem života. Dostaví se obtíže, se kterými je potřeba počítat a na které je potřeba se připravit.¹²³ To, co se zdálo jednoduché a snadno uskutečnitelné, jde obtížněji, anebo to také už vůbec nejde.¹²⁴ Tyto zlé dny člověka Kazatel popisuje dlouhým výčtem obrazů. Půjde o dny, kdy se zatemní slunce a světlo, měsíc a hvězdy a než se vrátí mraky po dešti (Kaz 12,2).

A. A. Fisher se domnívá, že verš 12,2 poskytuje věrný popis světelných poměrů a meteorologických fenoménů středomořské zimy.¹²⁵ Nachází se zde popis zamračené zimy jako nejtemnější části roku a Kazatel ji používá jako obraz pro obtížnost stařeckého věku.¹²⁶ Staří lidé jsou ve svém věku obzvláště náchylní k různým nemocem, jsou citliví k výkyvům počasí a zejména k jeho prudkým změnám, při nichž jsou nadměru zatěžkáváni snášením bolestí. Proto je použití zimy vhodné jako metafora pro obtížný věk.¹²⁷ Také emotivní výkřik „nelíbí se mi!“ (Kaz 12,1) je možné vztáhnout na křehkost člověka ve stařeckém věku.¹²⁸ Obtíže v podobě mračen doléhají na člověka a mohou zahalit jeho uvažování pouze tím, co je, nebo co se zdá být zlé.¹²⁹ Pozoruhodná je proto vidina projasnění, světlého okamžiku, který chvílku přetrvává, ale pak se trvale vracejí mraky (שָׁבוּ הָעֲבָיִם), jež všechno zakrývají.¹³⁰

Nesnadné budou tyto dny člověka a Kazatel je přibližuje dalšími obrazy. Půjde také o dny, „kdy se chvějí strážcové domu, kdy se ohýbají statní mužové,

¹²³ Srov. tamtéž, s. 321.

¹²⁴ Srov. tamtéž, s. 321.

¹²⁵ Srov. FISCHER, A. A. *Skepsis oder Furcht Gottes?*, s. 174.

¹²⁶ Srov. např. HITZIG, F. *Der Prediger Salomo's*, s. 209, TYLER, T. *Ecclesiastes*, s. 112; LEVY, L. *Das Buch Qoheleth*, s. 132; HERTZBERG, H. W. *Der Prediger*, s. 210, ZIMMERLI, W. *Das Buch des Predigers Salomo*, s. 241, LAUHA, A. *Kohelet*, s. 210, CRENSHAW, J. L. *Ecclesiastes*, s. 185, Srov. dle: tamtéž, s. 173.

¹²⁷ Srov. tamtéž, s. 174.

¹²⁸ Srov. BARTON, G. A. *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Ecclesiastes*, s. 185f, ZIMMERLI, W. *Das Buch Predigers Salomo*, s. 241, FOX, M. V. *Qohelet and his Contradictions*, s. 300, Srov. dle: tamtéž, s. 173.

¹²⁹ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 322.

¹³⁰ Srov. tamtéž, s. 322.

kdy ženy jedna po druhé přestávají mlít, kdy temnota zahálí ty, jež hledí z okna“ (Kaz 12,3). „Když jsou dveře na ulici zavřené, když utichá hlas mlýnku, když se vstává při ptačím zašveholení, když umlkají všechny písně“ (Kaz 12,4).

Čtyři základní slovesa v textu 12,3–4 ער (třást se, chvět); תוע (křivit se, ohýbat); לבט (ustávat) a חשן (potemnit) zdůrazňují zejména ubývání tělesné síly, elánu, energie i ochabnutí smyslového vnímání. I spánek, který je výrazem jistoty a Boží ochrany (Žl 3,6; 4,9 apod.), se ve stáří stává vzácným, často dokonce nedostupným, člověk již nespí jako dříve a vstává velmi brzy za zpěvu prvních ranních ptáků.¹³¹

Ať už jde o tělesné zdraví nebo úžeji třeba o úbytek dřívější sexuální zdatnosti, konec, zánik a nebytí čeká všechny bez rozdílu.¹³² Mandlovník¹³³ kvete, kobylka¹³⁴ je těžká a kaparka¹³⁵ ztrácí svou chuť a člověk zatím odchází do svého věčného příbytku (Kaz 12,5). Z člověka, tvora země (אדָמָה), se na konci života stářím stává žalostná troska.¹³⁶ Vytrácí se radost, schopnosti i síla, chátrá tělo. Člověk musí nakonec všeho zanechat, všechno opustit a odejít do svého věčného příbytku (Kaz 12,5). Jak člověk vyšel nahý z matčina lůna, tak se vrací, jako předtím přišel (Kaz 5,14). Navrací se ke svému počátku, k Bohu, který je nejvnitřnější hlubinou jeho srdce, vrací se zpět tam, odkud přišel.¹³⁷ I navrátí se prach do země tak, jako z ní vzešel, a duch k Bohu, který mu jej dal (Kaz 12,7). Člověk se v hmotné podobě vrací do země a jako duchovní skutečnost k Bohu.¹³⁸ „Marnost nad marnost, říká Kohelet, všechno je marnost“ (Kaz 12,8).

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 322-323.

¹³² Srov. tamtéž, s. 325.

¹³³ Bílý květ mandloně zobrazuje lidské šediny. Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 744.

¹³⁴ Kobylka nebo také saranče představuje v rané židovské exegezi obtíže těla, které trpí sníženou pohyblivostí. Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 324.

¹³⁵ Kapara (קַפָּרָה) bývá spojována se slovem toužit, chtít (אָבַה). Člověk ve smyslu sexuálním se stává stále více nemohoucím. Srov. tamtéž, s. 324.

¹³⁶ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 744.

¹³⁷ Srov. SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, L. *Kohelet*, Herder: Wien 2011, s. 535, Srov. dle: ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 326

¹³⁸ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 327.

1.4 Epilog knihy a její poselství

Epilog knihy (Kaz 12,9–14), který je považován za pozdější dodatek redakce, naplno prozrazuje a ještě umocňuje hlavní poselství knihy, průběžně se nesoucí jejím textem. Tímto poselstvím je bázeň Boží. Přestože Kazatel pro pojmenování Boha výlučně používá pouze označení מִלְּהוָה, vztah s Bohem je v knize zásadní.¹³⁹ Používání tohoto jména lze pochopit i jako Kazatelovu snahu mluvit univerzálně k lidskému životu.¹⁴⁰ Tyto jeho promluvy sice vyznívají pesimisticky, ale tento pesimismus má také daleko větší hloubku, než bývá obecně uváděno.¹⁴¹

V epilogu knihy pravděpodobně již nemluví Kazatel, ukončuje je jiný než Kazatelův hlas.¹⁴² Tento hlas, který je vypravěčem, oslovuje svého syna a mluví o Kazateli a jeho uvažování.¹⁴³ Poukazuje na nelehkou Kazatelovu práci. Kazatel vedle toho, že byl mudrc, učil také lid vědění, zvažil, prozkoumal a opravil řadu přísloví (Kaz 12,9).

Zprostředkování moudrostí není lehké, protože moudrá slova je potřeba hledat, tříbit a zkoumat, než dojde k jejich zaznamenání.¹⁴⁴ Kazatel se o to snažil. Pokusil se nalézt mnoho líbivých slov a napsat slova pravdy, jenže slova moudrého jsou jako bodce a jako kolíky, které zasadí pán stád a užívá je týž pastýř (Kaz 12,10–11). Slova moudrého bolí a vrací se jako bumerang. „A nadto tě, můj synu, upozorňuji, že skládat knihy je práce bez konce a že mnoho učení unavuje tělo“ (Kaz 12,12).

V epilogu je shrnuto poselství knihy z hlediska redaktora. Prostým odkazem Kazatelovy marnosti a pomíjivosti života zde „pod sluncem“ je apel v samotném závěru knihy. „Řeč je u konce. Řečeno bylo vše. Boj se Boha a zachovávej jeho přikázání, neboť to je povinností každého člověka. Vždyť Bůh přivede k soudu všechny skutky člověka, vše, co je skryté, ať je to dobré, nebo zlé“

¹³⁹ Srov. FLETCHER, D. K. Ecclesiastes 5:1-7, s. 296.

¹⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 296.

¹⁴¹ Srov. DANKER, F. W. The pessimism of Ecclesiastes, s. 9.

¹⁴² Srov. LONGMAN, T. The „Fear of God” in the book of Ecclesiastes, s. 19.

¹⁴³ Srov. tamtéž, s. 19.

¹⁴⁴ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 331.

(Kaz 12,13–14). Bázeň Boží je počátkem Kazatelovy moudrosti a je také zároveň jejím završením.¹⁴⁵

Pokud člověk pochopí, že neuchopitelné okolnosti života představují Boží soud nad pokusy člověka o naplnění svého osudu v tomto světě, pak může být cesta ke smysluplnému životu otevřená. Kazatel vybízí k tomu, že tento život „pod sluncem“ lze nalézt radostným přijetím věcí tohoto světa jako Božích darů, které Bůh poskytuje k použití, ale nikoliv ke zneužití.¹⁴⁶

1.5 Klíčové slovo knihy

Aby bylo možné správně nahlížet na obsah Kazatelových slov o marnosti a zejména plně pochopit jeho vzkaz svým posluchačům a později i čtenářům, je také potřeba se podívat na význam klíčového slova v původním jazyce.

Charakteristickým slovem knihy je hebrejský výraz **הֶבֶל**. V knize se objevuje celkem osmatřicetkrát, jeho doložení v Kaz 5,6¹⁴⁷ je ale některými exegety považováno za sekundární.¹⁴⁸ **הֶבֶל** významově znamená „dech, pára, vánek“, je něčím, co je, hned zase není. Výraz má také další varianty významu a slovo může znamenat i „neužitečnost, prchavost, prázdno, neuchopitelnost, falešnost, modly“.¹⁴⁹ Význam slova bývá přirovnáván k rannímu mlžnému oparu, který se za chladného rána s vycházejícím sluncem rychle rozplyne.¹⁵⁰ Právě tento příměr je často používán jako obraz pro Kazatelovu pomíjivost. Naznačuje onu „neuchopitelnou prchavost“, která je prvotním významem tohoto hebrejského slova. Starý zákon termínem označuje všechno, co je chvilkové, pomíjí, je bezcenné až nicotné,¹⁵¹ je proměnlivé, nemá pevný základ a trvalou hodnotu. Vyskytuje se v něm celkem třiasedmdesátkrát.¹⁵²

¹⁴⁵ Srov. ANTALÍK D., STARÝ J., VÍTEK T. *Mudrosloví v archaických kulturách*, s. 122.

¹⁴⁶ Srov. DANKER, F. W. *The pessimism of Ecclesiastes*, s. 9.

¹⁴⁷ „Vždyť z mnoha snů pocházejí marnost a množství slov. Měj tedy bázeň před Hospodinem“ (Kaz 5,6).

¹⁴⁸ Srov. SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, L. *Kohelet*, s. 82.

¹⁴⁹ Srov. SÝKORA, J. E. *Pomíjivost, samá pomíjivost*, s. 114–115.

¹⁵⁰ Srov. FOUILLOUX, D. *Slovník biblické kultury*, s. 110.

¹⁵¹ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 701.

¹⁵² Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 62.

Výraz הַבָּל je v Kazateli často vnímán s negativními konotacemi jako „marnost“ ve smyslu naprosté zbytečnosti. Aby však na toto slovo nebylo nutně nahlíženo jen jako na pesimistické a se záporným zabarvením, je potřeba jej chápat v kontextu Starého zákona, místa, kde se poprvé objevuje.

Exkurz: Výraz הַבָּל se poprvé objevuje v Gn 4,2¹⁵³ v příběhu o Kainovi a jeho bratru Ábelovi. Jeho použití je zde vlastním jménem Ábel (הַבֶּל; LXX: Αβελ) a překládá se jako „vánek“. Ábel, kterého Kain zabije, je první člověkem, který zemře. Poté, co byl lidstvu odepřen věčný strom života, stává se Ábelův příběh ztělesněním lidské smrtelnosti. Ábel je první lidskou bytostí, která nabízí svou oběť a již Bůh přijímá (Gn 4,2). A kým byl ten, koho měl Bůh tak zjevně rád a koho přijal?¹⁵⁴

Jeho život nebyl úspěšný, pokud je mu měřeno podle světských měřítek. Ábel nevytvořil nové věci, byl bezdětný, jeho cesta nezanechala žádné hmotné stopy, protože byla příliš krátká na to, aby dosáhl materiálních úspěchů. Z jeho tragického příběhu je však možné vyčíst jeden hluboký vzkaz. Jestliže se lidský život obětuje, člověk není závislý ani na životních okolnostech, ani na úspěších hmotného světa.¹⁵⁵

Pokud bychom Ábelovo jméno překládali jako marnost, nebylo by jej možné uvést v soulad s přijetím Ábela Bohem. Na Ábelově životě není důležitá marnost, ale pomíjivost, protože byl prchavý jako závan vzduchu, jeho cesta života nebyla naplněna. Toto je také význam slova הַבָּל; nikoliv přezíravá marnost, ale nepředpojatá pomíjivost narážející na smrtelnost a prchavost lidského života. Pokud nepřisoudíme Kazatelově „marnosti“ výrazně negativní konotace, je možné v něm spatřovat člověka, který se spíše trápí ne kvůli nicotnosti života, nýbrž kvůli rychlosti, kterou lidský život uplyne.¹⁵⁶

¹⁵³ „Dala život též Kainovu bratru Abelovi. Abel se stal pastýřem bravu a Kain obdělával půdu“ (Gn 4,2).

¹⁵⁴ Srov. DOR-SHAV, E. Ecclesiastes, fleeting and timeless Part I, s. 215-216.

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 216.

¹⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 216-217.

2 Kniha Píseň písní

2.1 Úvod ke knize, její název a kanonicita

Píseň písní (hebr. שִׁיר הַשִּׁירִים; Vulg. Canticum Cantorum; LXX ᾠσμα ᾠμάτων), Velepíseň nebo také Píseň Šalomounova jsou variacemi názvů biblické knihy Starého zákona, obecně označované jako nejkrásnější píseň lásky. Už samotný název předestírá, že se jedná o dílo výjimečné. Pojmenování knihy, které je vyjádřeno genitivní vazbou, v sobě snoubí individuálnost a nesrovnatelnou krásu celé poetické skladby.¹⁵⁷ Je zobrazeno superlativem absolutním, tzv. elativem, a naznačuje čtenářům, že se jedná o píseň nejkrásnější, takovou, která mezi ostatními písněmi vyniká.

V křesťanském kánonu Bible kniha náleží mezi mudroslovné knihy, Tanach ji zařazuje ke spisům. Používá se o židovských svátcích, kdy se čte jako první z pěti svátečních svitků¹⁵⁸ při slavení svátku hodů beránka. Její název také poukazuje na neobyčejnou úctu, jíž se těšila u Židů.¹⁵⁹ Rabi Akiva ben Josef (50–135 po Kr.) ji nazval nejsvatějším ze všech Písem a její hodnotu ocenil nad hodnotu celého světa.¹⁶⁰

Klenotem není jen název knihy, ale také dějiny jejího výkladu.¹⁶¹ U žádné jiné knihy Starého zákona se tolik nerůzní výklady jako u Písně písní.¹⁶² Pomineme-li však v tomto okamžiku rozličné způsoby její interpretace a zejména alegorický přístup k textu, prvotním výstupem knihy jsou slova opěvující lásku mezi mužem a ženou.

Píseň písní je oslavou lidské lásky, hovoří jazykem touhy a vášně. Zpívá o vzájemné lásce Milovaného a Milované, kteří se setkávají a ztrácejí, hledají a nacházejí.¹⁶³ Touží po sobě, umírají láskou, radují se ze společně prožitých

¹⁵⁷ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 750.

¹⁵⁸ Kniha je společně s knihami Rút, Pláč, Kazatel a Ester součástí svátečních svitků Megilot.

¹⁵⁹ Srov. HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 212.

¹⁶⁰ Srov. HUBBARD, D. A. *Šalomounova Píseň písní*, s. 777.

¹⁶¹ Srov. DILLARD, R. B., LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*, s. 245.

¹⁶² Srov. JB, s. 1129.

¹⁶³ Srov. ĎURICA, J. *Úvody ku knihám Starého zákona podľa Jeruzalemskej biblie*, s. 63.

okamžiků, obdivují navzájem svoji krásu a půvab.¹⁶⁴ Milá opěvuje svého milého, milý svou milou. „Jak jsi krásná, milá moje, jak jsi krásná! Tvé oči jsou holubice. Jak jsi krásný, můj milý, jak líbezný! Naše lože je samá zeleň“ (Pís 1,15–16). Síla slov této knihy je založena na intenzitě lásky a věrnosti vyjádřené zejména barvitými obrazy, které prostupují popis milenců a jejich lásky.¹⁶⁵

Osud knihy však nebyl zpočátku jednoduchý. Kniha zápolila se zařazením do kánonu. Její kanonicita byla ve starověku zpochybňována jak v židovském, tak křesťanském prostředí.¹⁶⁶ Nabízí se totiž otázka, proč kniha, která má erotický příběh, byla zařazena do biblického kánonu.¹⁶⁷ A byl to právě milostný ráz knihy, který ztěžoval její přijetí do kánonu Bible.

Aby Píseň písní mohla získat své místo ve Svatých spisech Izraele, jak byl stanoven kánon také pro Spisy v desetiletích po zničení Jeruzaléma¹⁶⁸ (kolem r. 100 po Kr.), byla vykládána alegoricky jako láska mezi Jahvem a Izraelem.¹⁶⁹ Pohnutkou k přijetí mezi svaté spisy mohlo být nejen imaginární autorství Šalomouna, ale také možnost vykládat knihu duchovním způsobem.¹⁷⁰

2.2 Autorství, datace a původ knihy

Nadpis knihy 1,1 (hebr. שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשֹׁלֹמֹה, Šalomounova píseň písní) přisuzuje autorství Šalomounovi. V originálním jazyce je Šalomounovo jméno v nadpisu spojeno s příklonnou předložkou ל, takže by toto spojení (לְשֹׁלֹמֹה) případně mohlo znamenat, že tato Píseň písní je „pro Šalomouna“. Zmínění Šalomounova jména v nadpisu ale poukazuje zejména na zařazení knihy do skupiny mudroslovných knih (srov. Př 1,1; Kaz 1,1), protože Šalomoun platil za ideálního učitele moudrosti (srov. 1 Král 5,12).¹⁷¹ Co se však týká skutečného autorství, i když kniha obsahuje i další zmínky o Šalomounovi (1,5; 3,7.9.11; 8,11–12), jeho autorství je potřeba odmítnout.

¹⁶⁴ Srov. JANEĞA, Š. *Úvod do mudroslovných knih Starého zákona*, s. 105.

¹⁶⁵ Srov. HUBBARD, D. A. *Šalomounova Píseň písní*, s. 778.

¹⁶⁶ Srov. VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 88.

¹⁶⁷ Srov. DILLARD, R. B., LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*, s. 245.

¹⁶⁸ Jeruzalém byl dobyt r. 70 po Kr.

¹⁶⁹ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. *Ester/Hoheslied*, s. 5.

¹⁷⁰ Srov. VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 88.

¹⁷¹ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. *Ester/Hoheslied*, s. 4.

Potíže při přijetí Šalomounova autorství působí verše 3,7.9–11; 8,11–12, které z gramatického hlediska mluví o Šalomounovi zejména ve 3. osobě a vypovídají tak o určité distanci mezi ním a autorem. Často bývají proti Šalomounovu autorství vznášeny lingvistické důkazy.¹⁷² Jazyk knihy neodpovídá jejímu ranému původu.¹⁷³ Jazyk i styl Písně písní spíše ukazují na dobu několik století po Šalomounovi.¹⁷⁴ Kniha sice obsahuje archaismy¹⁷⁵, ale v původním textu se objevují také arameismy a arameisující konstrukce podle perských a řeckých slovních obrátů.¹⁷⁶

Na druhou stranu některé rysy knihy promlouvají ve prospěch Šalomounovy doby. Lze je nejjednodušeji vysvětlit tak, že vznikly právě tehdy. Je to např. zájem o flóru a faunu, který bývá srovnáván s tím, co zní v 1 Král. Argumenty ve prospěch zařazení knihy do Šalomounovy doby, i když ji Šalomounovi přímo nepřipisují, předložili např. M. H. Segal (1962), G. Gerleman (1962), C. Rabin (1973).¹⁷⁷

Kniha ve formě, jak ji dnes známe, pochází z poexilního období a je možné ji označit jako sbírku milostných nebo svatebních písní.¹⁷⁸ Za sbírku milostné poezie ji také v 18. století označil německý básník a literární vědec J. G. Herder, kterého následovali i další badatelé, např. H. H. Rowley, G. Gerleman, R. Gordis, O. Keel.¹⁷⁹ Formu sbírky padesáti dvou volně souvisejících písní jí připsal G. Krinetzki.¹⁸⁰ Jednotlivé písně mohly být tradovány delší dobu a teprve v poexilní době byly sestaveny do ucelené kompozice.¹⁸¹ Stále je však zvažována i otázka, zda se nejedná o jeden

¹⁷² Srov. DILLARD, R. B., LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*, s. 251.

¹⁷³ Srov. VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 88.

¹⁷⁴ Srov. HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 212.

¹⁷⁵ Srov. VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 88.

¹⁷⁶ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. *Ester/Hoheslied*, s. 5.

¹⁷⁷ Srov. DILLARD, R. B., LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*, s. 251–252.

¹⁷⁸ Srov. HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 212.

¹⁷⁹ Srov. ZAKOVITCH, Y. *Das Hohelied*, s. 30.

¹⁸⁰ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. *Ester/Hoheslied*, s. 3.

¹⁸¹ Srov. VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 88.

souvislý příběh popisující vztah muže a ženy (jakési drama), zda tedy nejde „jen“ o pouhou sbírku nezávislých milostných písní.¹⁸²

Nad autorstvím, původem knihy i jejím datováním visí otazníky. Z jazykových důvodů bývá vyvozována jako doba vzniku Písně písní pozdní doba perská (4.–3. století př. Kr.).¹⁸³ Na základě lingvistických a literárních kritérií se někdy vznik knihy zasazuje dokonce i do období mezi 4.–2. století př. Kr.¹⁸⁴ Ale ani přítomnost arameismů nedokazuje, že byla kniha napsána tak pozdě.¹⁸⁵ Pravděpodobnou hypotézou zůstává, že alespoň některá z básní sbírky Písně písní přece jen od samotného krále Šalomouna pochází.¹⁸⁶

2.3 Typy výkladů

Interpretací knihy existuje celá řada a badatelé nejsou v otázkách jejího původu, významu ani poslání jednotní.¹⁸⁷ Bohaté obrazy, detailní erotická lyrika i absence zřetelných náboženských témat stále vyzývají k vědeckému zkoumání a mnohdy svádějí k obrazné vynalézavosti.¹⁸⁸ V knize např. ani jednou nezaznívá slovo „Bůh“.

2.3.1 Alegorie

U Židů se od 2. století po Kr. rozšířil výklad skrze alegorii.¹⁸⁹ Židé spatřovali v lidské lásce opěvované v Písní písní alegorický obraz vzájemné lásky Jahveho a vyvoleného izraelského národa.¹⁹⁰ Je to obraz, který vidí Boha jako ženicha a vyvolený národ jako nevěstu.¹⁹¹ Většina židovských komentátorů se zastává právě pohledu, který v knize vidí lásku Boha k Izraeli.¹⁹²

¹⁸² Srov. tamtéž, s. 88.

¹⁸³ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 5.

¹⁸⁴ Srov. HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 212.

¹⁸⁵ Srov. HUBBARD, D. A. Šalomounova Píseň písní, s. 777.

¹⁸⁶ Srov. DILLARD, R. B., LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*, s. 252.

¹⁸⁷ Srov. HUBBARD, D. A. Šalomounova Píseň písní, s. 778.

¹⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 778.

¹⁸⁹ Srov. ĎURICA, J. *Múdroslovné knihy Starého zákona s komentáři Jeruzalemskej Biblie*, s. 339.

¹⁹⁰ Srov. HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 213.

¹⁹¹ Srov. JANEGA, Š. *Úvod do mudroslovných knih Starého zákona*, s. 110.

¹⁹² Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 1.

Tato alegorická interpretace, která obvykle neakceptuje samostatný smysl slov kromě alegorického, byla přejata i raným křesťanstvím, avšak již s dalším výkladem smyslu na lásku mezi Kristem a církví, popř. lásku Marie k jednotlivým duším. V detailech byl ale alegorický výklad knihy poměrně diferencovanější a téměř je možné vyslovit, že každý autor vykládal Píseň písní vlastním způsobem. Přesto lze rozpoznat některé základní linie alegoreze; je potřeba rozlišovat mezi alegorií kolektivní a individuální. Prvně jmenovaná vztahuje píseň na lásku Boha (Krista) a Božího lidu, ta druhá potom na lásku Boha (Krista) a jednotlivých duší. Pravidlem také vždy nebylo rozlišování těchto dvou základních alegorií a výklad byl směsí obojího. Židovství do určité míry toužilo nalézt v Písni písní dějiny Izraele, toho ale nebylo možné dosáhnout bez strojené interpretace.¹⁹³

2.3.2 Typologie

Alegorické interpretaci je blízká metoda typologická,¹⁹⁴ o ní lze hovořit jako o zvláštní formě alegorického výkladu.¹⁹⁵ Typologický přístup zachovává doslovný význam písně, ale také v ní hledá vyšší a duchovnější smysl.¹⁹⁶ Přirozená láska Šalomouna k Šulamit¹⁹⁷ coby samostatný smysl textu je také zároveň obrazem lásky vyšší, tj. lásky, kterou Bůh chová k vyvolenému izraelskému národu.¹⁹⁸

Aplikace typologické metody tolik nezdůrazňuje text knihy ve všech jednotlivostech, ale do popředí spíše uvádí instituci manželství jako takovou, která na základě jejího usazení do mystéria lásky Boha k jeho lidu právě tuto lásku dává za příklad.¹⁹⁹

¹⁹³ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 5-6.

¹⁹⁴ Srov. HUBBARD, D. A. Šalomounova Píseň písní, s. 778.

¹⁹⁵ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 6.

¹⁹⁶ Srov. HUBBARD, D. A. Šalomounova Píseň písní, s. 778.

¹⁹⁷ Šalomoun a Šulamit jsou hlavními postavami knihy. Šulamit (שולמית) je v hebrejštině pouze ženská forma jména Šalomoun. Šulamit k Šalomounovi je to stejné jako např. Pavla k Pavlovi. Takže v Písni písní vystupují Šalomoun a Šulamit, nebo ve své podstatě také „Pán a paní Šalomounovi“. Srov. dle: FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 5.

¹⁹⁸ Srov. JANEGA, Š. *Úvod do mudroslovných knih Starého zákona*, s. 109.

¹⁹⁹ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 6.

V alegorickém i typologickém přístupu ke knize našli duchovní užitek Židé i křesťané, ale exegetický fundament těchto metod není bezproblémový.²⁰⁰ Nadbytek detailů a chybějící klíč k hlubšímu duchovnímu pochopení knihy hovoří proti tomu, abychom v Písni písní hledali alegorii nebo nějaké předobrazy.²⁰¹ Typologie s sebou navíc nese určitou dvojkolejnost, která představuje kompromis mezi přirozenou a alegorickou interpretací.²⁰²

2.3.3 Kulticko-mýtická interpretace

Tato interpretace reprezentovala krátkodobou protireakci exegeze na alegorezi.²⁰³ Podle tohoto výkladu je v knize zachycený starověký orientální kult bohyně plodnosti Ištar.²⁰⁴ Např. W. Wittekindt spatřoval v Písni písní cyklus kultovních písní ke cti „svaté svatby“ Tammúze a Ištar, která byla slavena v době modloslužebnictví krále Menaše v jeruzalémském chrámu.²⁰⁵ S touto tezí dále pracoval H. Schmökel, který se odvážnou rekonstrukcí pokusil inovovat „původní řád“ písní tak, aby odpovídal jím požadované slavnostní liturgii.²⁰⁶ Písni písní by tak musel být připsán obscénní charakter chrámové prostituce, který by učinil kanonizaci knihy zcela nemožnou.²⁰⁷ Bylo by také naprosto nepochopitelné, jak by tak očividně polyteisticky fundované dílo bylo možné přijmout do sbírky extrémně monoteistického náboženství.²⁰⁸

Z uvedených důvodů už tuto kulticko-mýtickou interpretaci v čisté formě nezastupuje žádný z exegetů. Případně se ještě připouští jedno nebo více převzetí motivů z oblasti pohanského kultovního básnictví.²⁰⁹

²⁰⁰ Srov. HUBBARD, D. A. Šalomounova Píseň písní, s. 778.

²⁰¹ Srov. tamtéž, s. 778.

²⁰² Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 6.

²⁰³ Srov. tamtéž, s. 6.

²⁰⁴ Srov. HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 214.

²⁰⁵ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 6–7.

²⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 7.

²⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 7.

²⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 7.

²⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 7.

2.3.4 Naturalistická interpretace

Výklad naturalistický spatřuje v Písni písní veskrze světskou báseň, jejímž cílem je oslavit přirozenou lásku snoubenců nebo hloubku manželského svazku, případně věrnost v manželství či monogamii. Tuto interpretaci zastávají většinou bibličtí nekatolíci, kteří tento názor odůvodňují tím, že se jedná o literární smysl daného textu.²¹⁰

2.3.5 Literární výklad

Literární interpretací Písně písní, ke které se v současnosti přiklání většina exegetů²¹¹, je míněn vlastní význam textu opisující vzájemnou lásku mezi milou a milým. Charakterizuje ji erotický jazyk využívající množství symbolů, který však zároveň zůstává velmi jemný a nevtíravý.²¹² Je to výklad, podle něhož se v Písni písní realisticky popisuje a vyzdvihuje lidská láska mezi mužem a ženou, která má podle Božího plánu (srov. Gn 1,27²¹³; Gn 2,23²¹⁴) smysl v sobě samé.²¹⁵

Bůh stvořil muže i ženu a vložil do jejich lidského těla a duše vzájemnou přitažlivost, která přirozeně vyústuje v manželství. Tato láska, která sbližuje mladé lidi, inspiruje je, aby se plně darovali jeden druhému na celý život, a také dává sílu přemáhat životní těžkosti, je sama v sobě dobrá, protože je součástí Božího stvoření. A to je „velmi dobré“ (srov. Gn 1,31).²¹⁶

2.3.6 Drama? Jaký je příběh za písní?

Píseň písní bývá interpretována také jako drama. Dramatický výklad má ale určité obtíže. Jedním problematickým aspektem je nedostatek důkazů

²¹⁰ Srov. HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 214.

²¹¹ Srov. VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 90.

²¹² Srov. tamtéž, s. 90.

²¹³ „Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k Božímu obrazu je jej stvořil, stvořil jej jako muže a ženu“ (Gn 1,27).

²¹⁴ „Tu člověk zvolal: ‚Tentokrát je to kost z mých kostí a maso z mého masa! Bude se nazývat ‚žena‘, ona totiž byla vzata z muže‘“ (Gn 2,23)!

²¹⁵ Srov. HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 214.

²¹⁶ Srov. tamtéž, s. 214.

o existenci dramatického žánru v semitské literatuře a zejména mezi Hebreji.²¹⁷ Dramatická interpretace má i svá další úskalí, a tak se v 19. století rozvinuly její dvě základní hypotézy.²¹⁸ Existují totiž neshody v tom, zda v knize vystupují dvě, nebo tři hlavní postavy.²¹⁹ Scénáře, že v knize vystupují tři postavy,²²⁰ se přidrželi např. H. Ewald a S. R. Driver.²²¹ F. Delitzsch v Písni písní objevil postavy pouze dvě, Šalomouna a Šulamit.²²² Jaký je tedy příběh za písní?²²³

2.3.6.1 Šalomoun, Šulamit a bezejmenný pastýř

Ti, kdo přijímají verzi se třemi hlavními postavami, spatřují ony tři postavy jako Šalomouna, Šulamit a pastýře beze jména. V této verzi příběhu se Šulamit a pastýř navzájem dvoří, jsou zamilovaní. Když však Šalomoun uvidí Šulamit, i on se do ní zamiluje a proti její vůli ji přinutí odejít s ním do Jeruzaléma a stát se jednou z jeho mnoha žen. Jakmile dorazí do jeruzalémského paláce, Šalomoun Šulamit vyznává lásku a doufá, že si ji získá nejen svými slovy, ale i dary.

Jenže Šulamit je věrná svému pastýři a opakuje Šalomounova slova lásky jen s tím rozdílem, že je vyznává svému pastýři. Šalomoun si nakonec uvědomí, že lásku Šulamit nikdy nezíská, a dovolí tak Šulamit vrátit se zpět domů za svým pastýřem.

Verze se třemi hlavními postavami působí v některých pasážích zmateně (zejména z důvodu složitosti dialogů)²²⁴ a erotické scény v knize se potom mohou vykládat spíše jako pouhé nemorální činy, které jsou nekonzistentní s vysokým morálním chováním vyžadovaným Bohem. Erotické pasáže v knize se tak namísto krásy sexuálního vztahu v manželství nestávají ničím jiným než předmanželskou žádostivostí. Pohled se třemi hlavními postavami, který bývá obecně zastáván liberálními teology, je tak neakceptovatelný.

²¹⁷ Srov. HUBBARD, D. A. Šalomounova Píseň písní, s. 778.

²¹⁸ Srov. tamtéž, s. 778.

²¹⁹ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 4.

²²⁰ Šalomoun, Šulamit a bezejmenný pastýř.

²²¹ Srov. HUBBARD, D. A. Šalomounova Píseň písní, s. 778.

²²² Srov. tamtéž, s. 778.

²²³ Velmi zkrácené podání děje ve verzích dvou i tří postav je podáno na základě porozumění knize *Biblical Lovemaking*, s. 4–5. tak, jak jej nabídl A. G. FRUCHTENBAUM.

²²⁴ Srov. HUBBARD, D. A. Šalomounova Píseň písní, s. 778.

2.3.6.2 „Pán a paní Šalomounovi“

V této variantě příběhu dvou postav je Šalomoun vlastníkem vinice v Dolní Galilei poblíž města Šunem. Jednoho dne při návštěvě své vinice potká farmářskou dívku starající se o rodinnou vinici. Její rodinu tvoří matka, mladší sestry a také dva starší bratři. Otec je pokládán za mrtvého, protože není nikdy zmíněn. Šalomoun dívku nalezne, jak pracuje na vinici – její bratři ji donutili pracovat při žhnoucím slunci. Protože takto často pracovala, měla hnědě opálenou kůži. Sama Šulamit o sobě říká: „Snědá jsem, a přece krásná“ (Pís 1,5).

Šalomoun se do Šulamit zamiluje, začíná se jí dvořit a navštěvovat ji v jejím domově na venkově. Dívka nakonec souhlasí, že si ho vezme. Krátce před svatbou pošle Šalomoun svatební průvod, aby dovedl jeho nevěstu do Jeruzaléma. Po jejím příjezdu se odehraje svatební ceremonie následovaná hostinou a svatební nocí.

Později ale vznikají v intimním životě Šalomouna a Šulamit problémy. Jedné noci Šulamit krále odmítá, a tak král odchází. Šulamit lituje a začíná ho hledat. „Otevřela jsem svému milému, on se však otočil zády a zmizel! Duši jsem nad jeho útekem vypustila. Hledala jsem ho, ale nenalezla, volala jsem ho, ale neodpověděl“ (Pís 5,6)! Poté, co Šulamit Šalomouna nalezne, prožívají oba radostné shledání.

Po nějakém čase začíná Šulamit v paláci toužit po návštěvě domova. Šalomoun souhlasí. Navštíví jejich domov, kde obnoví svoji úmluvu lásky. Kniha uzavírá tento milostný příběh tím, že Šalomoun i Šulamit si užívají svoji vzájemnou erotickou lásku v jejich horském domově.

Takové je historické pozadí příběhu, které je vyprávěno chronologicky. Ale protože je píseň ve formě lyrické idyly, a i když jsou všechny tyto popsané elementy v písni k nalezení, nenásledují přesně v tomto chronologickém pořadí. Celá kniha také dává smysl pouze tehdy, pokud je vzata v úvahu varianta se dvěma postavami.

2.4 Obsah knihy

Prolog

2.4.1 Láska je touha

V úvodu knihy milá vyslovuje svoji niternou touhu. „Kéž by mě zulíbal polibky svých úst. Tvé milování je nad víno lahodnější“²²⁵ (Pís 1,2). Ve své touze si připomíná polibky svého milého.²²⁶ Touží po polibcích, žízni po svém milém. Skrže polibek jako by dával jeden druhému pít svou vlastní duši.²²⁷ Od toho, kterého miluje, neočekává nic, jen jeho lásku.²²⁸ Chce být milována. Láska milého se pro ni stává tím, co je opojnější než víno, jeho milování je nad víno lahodnější (Pís 1,2). A nejen milování. Milá vyzdvihuje vůně i jméno své lásky. Vybraně voní voňavky milého, jeho jméno je rozlévajícím se olejem (Pís 1,3).

Vůně obecně hrají v Písni písní významnou roli. S úlohou vůní se setkáváme na několika místech knihy (1,3.12.13.14; 3,6; 4,6.10.11.14.16; 5,5.13; 7,9.14; 8,2), zmiňovány jsou nard, myrha, šachor, vůně kadidla, jablek, vína i magická mandragora. Jsou to libé vůně, které milencům evokují přítomnost milovaného. Jako vůně proniká a prosakuje vším, tak láska milého zaplavuje celý život i všechny jeho atributy té, kterou miluje.²²⁹

A tak milá opojena vůněmi a láskou svého milovaného zdůrazňuje jeho jméno. Podtrhuje jej a přece nevyslovuje. Jméno, které vyjadřuje podstatu člověka a člověk se stává někým, nese své jméno a je to on a právě jen on, zůstává nevysloveno. Zůstává zahaleno – „tajemné, neznámé a mystické.“²³⁰ Toto jméno milého, tato jeho podstata je pro milou něčím drahocným a vzácným. Je vzácností jako rozlévajícím se olejem a jeho blahodárné účinky na

²²⁵ Ve verši 1,2 dochází naráz k přechodu od třetí osoby ke druhé. Milý není přítomen, ale zůstává v srdci milé. Tyto náhlé přechody jsou charakteristické také pro egyptské milostné zpěvy. Srov. poznámkový aparát JB k verši Pís 1,2, s. 1133.

²²⁶ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 751.

²²⁷ Srov. tamtéž, s. 751.

²²⁸ Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 53.

²²⁹ Srov. tamtéž, s. 57.

²³⁰ Srov. tamtéž, s. 58.

tělo. Jeho jméno je olej, který léčí, rozjasňuje i zjemňuje, posilňuje i tiší bolesti.

V hebrejštině dokonce existuje hlásková souvislost mezi výrazy „olej“ יָשֶׁן a „jméno“ שֵׁן , mezi oběma slovy je asonance, jeden pojem připomíná druhý.²³¹

Oleje²³² patřily ve starozákonní době ke klenotům. Byly něčím výjimečným a velmi hodnotným. Parfémy i vonné oleje byly v Orientě rovněž spojovány se slavnostními příležitostmi.²³³ Jméno milého voní láskou, je olejem, který se rozlévá a pozvolna proniká do hlubokých vrstev duše milované, zaplavuje všechno, sestupuje až k samým základům bytí, a to se silou, jemností a pronikavostí, která je vlastní jen oleji.²³⁴

2.4.2 Láska se poddává

Touha milé neustává. Žádá: „Strhni mě za sebou, poběžme“ (Pís 1,4)! A tak ji král uvádí do svých komnat (Pís 1,4). Je to láska, která touží a poddává se.²³⁵ Milá touží poddat se svému milému. Šulamit chce vstoupit do králových komnat, poznat ho zblízka.²³⁶ Láska může být zcela projevena jen vskrytu, pouze tam, kam nemůže proniknout žádný cizí pohled.²³⁷

Šulamitino prohlášení ve verši 4, v němž ji král uvedl do svých komnat, napovídá, že podle jejích představ jsou na soukromém místě.²³⁸ Pro pojem komnaty je použito hebrejského výrazu דָּוָר . Slovo דָּוָר může být použito pro

²³¹ Srov. tamtéž, s. 58.

²³² V staroorientální době se oleje používaly jednak jako léčebný prostředek např. i k pomazání nemocných, pomazání olejem se dostávalo také sakrálním osobám, ke kterým patřili rovněž panovníci a kterým tak byla „posvěcena“ plná moc jejich úřadu. Úkon provedený služebníkem byl chápán jako pomazání od samotného Hospodina. Proto také např. David v Žl 23,5 plesá k Hospodinu „hlavu mi mažeš vonným olejem“. Pomazání olejem znamenalo uznání od Hospodina, požehnání, posvěcení i označení před lidmi. Olej byl symbolem ducha Božího. Pro srovnání s dobou novozákonní Bůh sám pomazal Ježíše z Nazareta Duchem svatým a mocí (srov. Sk 10,38). Olej zde byl využíván podobným způsobem, zejména také jako balzám k ošetření nemocných (např. podobenství o milosrdném Samaritánovi L 10,34). V době, kdy žil Ježíš, učedníci potírali olejem mnoho nemocných a uzdravovali je (srov. Mk 6,13). Srov. LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*, s. 173–174.

²³³ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 751.

²³⁴ Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 59.

²³⁵ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 751.

²³⁶ Srov. BARSOTTI, D. *Píseň písní: duchovní výklad*, s. 34.

²³⁷ Srov. tamtéž, s. 34.

²³⁸ Srov. ESTES, D. J. *Handbook on the Wisdom books and Psalms.*, s. 406.

pokojík jako v 3,4²³⁹ a od počátku písňového cyklu intenzivně navozuje pocit sexuální blízkosti.²⁴⁰ Toto slovo však nemá vždy takto určitý význam a celkový kontext knihy naznačuje, že je lepší jej chápat spíše v obecnějším smyslu jako určitou domácí místnost.²⁴¹

První báseň

2.4.3 Láska je pokorná

„Snědá jsem, a přece krásná, jeruzalémské dcery, jako stany kedarské, jako šalmské závěsy“ (Pís 1,5). Tato slova jsou vložena do úst mladičké milé a líčí její současný vzhled, ospravedlňují ho s odvoláním na někdejší chování jejích bratrů.²⁴² Milá poprvé oslovuje jeruzalémské dcery, jež hrají v písni důležitější roli, než se čtenářům může jevit na první pohled. Jsou vyvrcholením všeho vedlejšího a epizodického²⁴³ a určitými staty ztělesňujícími v lyrické scénérii městský protiklad²⁴⁴ k venkovské kráse. Dostávají sedm výzev, z nichž čtyři směřují od milé (1,6; 3,11; 5,8.16) a tři přicházejí od milého (2,7; 3,5; 8,4).²⁴⁵ Ony samy jako chór v dramatu zasahují také sedmkrát (1,8; 3,6; 5,9; 6,1.10; 7,1.2).²⁴⁶

Šulamit si uvědomuje svou snědost, vyjadřuje tak pokoru, kterou však vyvažuje uznáním své krásy.²⁴⁷ Uznává své nedostatky i své přednosti.²⁴⁸ Žádá jeruzalémské dcery, aby nehleděly na její sluncem sežehlou pleť (Pís 1,6). Její pleť je snědá, protože musela vykonávat polní práce.²⁴⁹ Byli to její bratři, kteří ji

²³⁹ „Sotva jsem je minula, našla jsem toho, jež miluje mé srdce. Chopila jsem ho a nepustím ho, dokud ho neuvedu do domu své matky, do komnaty té, jež mě počala“ (Pís 3,4).

²⁴⁰ Srov. ESTES, D. J. *Handbook on the Wisdom books and Psalms.*, s. 406.

²⁴¹ Srov. tamtéž, s. 406.

²⁴² Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 3.

²⁴³ Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 85.

²⁴⁴ Srov. MÜLLER, H. P., KAISER, O., LOADER, J. A. *Das Hohelied, Klagelieder, Das Buch Ester.*, s. 15.

²⁴⁵ Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 85.

²⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 85.

²⁴⁷ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 11.

²⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 11.

²⁴⁹ Srov. poznámkový aparát JB k verši Pís 1,5, s. 1133.

přinutili pracovat na rodinných vinicích poskytujících na rozdíl od ovocných stromů jen málo stínu.²⁵⁰

Ale ani snědost jí neubrala na kráse, je žádoucí jako stany Kédarců zhotovené z černé kozí srsti a poskytující poutníkovi vytoužený stín po úmorné cestě pouští.²⁵¹ Ožehnutá sluncem dozrává k lásce.²⁵² Je to ona, do které se Šalomoun zamiluje a kterou žádá navzdory jejímu fyzickému vzhledu kontrastujícímu s porcelánovou²⁵³ pletí palácových dívek.²⁵⁴

2.4.4 Láska jako proměna

Pís 1,7 otevírá novou scénérii, místo prostředí vinic jsou zde pastviny a obydlí pastýřů.²⁵⁵ V Písni písní partneri v lásce vystupují v literárních převlecích,²⁵⁶ scény se prostřídávají. Mladík se objevuje jako král nebo Šalomoun, dívka představuje Šulamit, nebo knížecí dceru, oba zastávají i role pastevců či zahradníků.²⁵⁷

Pestrým způsobem je také líčen průběh lásky, který nalezneme jako fyzické vidění, slyšení, přivonění, hmatání i chutnání. Děj lásky neprobíhá vždy jen krok za krokem, ale zůstává v redakčním příběhu knihy bez souvislosti, případnou dramatickou interpretaci knihy potom nechává narážet na nesmírné potíže.²⁵⁸

Milého lze v Pís 1,7 zachytit jako pastýře pasoucího svá stáda.²⁵⁹ „Pověz mi tedy, ty, jehož miluje mé srdce: kam zavedeš své stádo pást, kde ho necháš za poledne odpočívat? Abych už nebloudila jako tulačka poblíž stád druhů tvých“ (Pís 1,7). Otázkou, kde budou stáda milého odpočívat za poledne, se milá snaží dozvědět, kde budou spolu moci býti o samotě.²⁶⁰ Milý je jediným, koho miluje

²⁵⁰ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 11.

²⁵¹ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 752.

²⁵² Srov. tamtéž, s. 752.

²⁵³ Staří arabští básníci dávali do protikladu světlou pletí urozených dívek (zde je zastupují jeruzalémské dcery) a snědou pletí otrokyň a služek zaměstnaných pracemi pod širým nebem. Srov. poznámkový aparát JB k verši Pís 1,5, s. 1133.

²⁵⁴ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 11.

²⁵⁵ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 753.

²⁵⁶ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 4.

²⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 4.

²⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 4.

²⁵⁹ Srov. ARMINJON, B. *Veľpieseň*, s. 92.

²⁶⁰ Srov. ESTES, D. J. *Handbook on the Wisdom books and Psalms.*, s. 407.

celou svou duší. Schůzka o samotě však představuje určité nebezpečí, protože ve starověkém Izraeli chodily na pastviny za poledne zahalené poběhlíce.²⁶¹ A milá nechce upadnout v podezření.

2.4.5 Láska je obdiv

Láska je i obdiv. Obsahem Písně písní jsou i písně obdivné a obrazné.²⁶² Na jejich počátku stojí nejvíce srovnání nebo metafora.²⁶³ Milá obdivuje svého milého, milý svou milou. Ve verši 1,9 přirovnává milý svou milovanou ke své klisně zapřažené do faraonova vozu. Je to orientální způsob vyjádření nevěstina půvabu.²⁶⁴ Pro evropské estetické cítění je sice vzdálený, orientálnímu způsobu myšlení ale blízký.²⁶⁵ Verše 1,9–14, které je také možné uchopit jako spočinutí Šalomouna a Šulamit u svatební hostiny, vychvalují vzájemnou krásu obou zamilovaných.²⁶⁶

A obdiv pokračuje. „Jak jsi krásná, milá moje, jak jsi krásná! Tvé oči jsou holubice“ (Pís 1,15). Milá je mezi ostatními mladými ženami jako lilie mezi bodláčím (Pís 2,2). To je nesoucí se obdiv od milého. Tak i milá obdivuje svou lásku. „Jak jsi krásný, můj milý, jak líbezný! Naše lože je samá zeleň“ (Pís 1,16). Milý je mezi ostatními mladými muži jako jabloň v sadovém stromoví, do jejího vytouženého stínu milá usedá a její plod jí sládně na ponebí (Pís 2,3).

Druhá báseň

2.4.6 Láska je očekávání

K lásce patří také odloučení a k odloučení zase očekávání. Milá slyší svého milého již přicházet, skáče po horách a po pahorcích, je podoben gazele, mladému kolouchovi (Pís 2,8–9). Milý oslovuje svou lásku: „Vstaň, má milá, má krásko, pojď“ (Pís 2,10). Jaro je tady a příroda se probouzí k životu tak jako

²⁶¹ Srov. tamtéž, s. 407.

²⁶² Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 3.

²⁶³ Srov. tamtéž, s. 3.

²⁶⁴ Srov. ARMINJON, B. *Velpieseň*, s. 101.

²⁶⁵ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 754.

²⁶⁶ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 16.

jejich láska (2,10–14).²⁶⁷ Zima pominula, deště přešly (Pís 2,11). „Fíkovník nasazuje první plody a rozkvetlé vinice²⁶⁸ vydechují vůni. Vstaň, má milá, má krásko, pojď“ (Pís 2,13)! Milý nazývá svou lásku holubičkou ukrytou ve stržích skal, chce zahlédnout její půvabnou tvář, slyšet její sladký hlas (Pís 2,14). Milá je však milému nepřístupná. Ovoce lásky zatím nelze ochutnat.²⁶⁹ Pravá láska si je vědoma, že je potřeba vyčkat na správný čas.²⁷⁰

2.4.7 Láska má i trhliny

Láska Šulamit a Šalomouna má také svoje úskalí. „Pochyťte nám lišky, lištičky, pustoší vinici, vždyť naše vinice kvetou“ (Pís 2,15). Hebrejský výraz לְיָשׁ se zpravidla překládá jako „liška“, může znamenat také „vlk“ či „šakal“. V Bibli vždy lišky nesou význam něčeho záporného, démonického, podsvětního.²⁷¹ I v lásce milé a milého představují všechny problémy, velké i malé, které vyplývají z okolností a jež by mohly znamenat ohrožení jejich rozkvétající lásky, nebo dokonce její zánik, a to ještě dříve, než stihne tato láska plně rozkvést.²⁷² Láska je ohrožována zlem, a proto zaznívá tak naléhavá výzva, udělejte všechno, aby vinice lásky nebyla zpustošena.²⁷³

I přes všechny problémy a složitosti však láska milenců kvete dál. V ústech milé zaznívá zpěv dokonalého sjednocení.²⁷⁴ „Můj milý je můj a já jsem jeho. Své stádo pase v liliích“ (Pís 2,16). Jeho nepřítomnost znovu vyvažuje očekáváním. „Než zavane denní větřík a budou prchat stíny, vrať se nazpět...! Buď podoben, můj milý, gazele, mladému kolouchovi na horách Beteru“ (Pís 2,17). Jako by nás tento moment navracel zpět před situaci Pís 2,8, kdy milá slyší svého milého přicházet.²⁷⁵

²⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 24.

²⁶⁸ Fíkovník i vinná réva jsou stromy, které na mnohých místech Starého zákona stojí vedle sebe. Symbolizují věk, pokoj i bezpečí, tedy život neohrožený smrtí. Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 764.

²⁶⁹ Srov. ESTES, D. J. *Handbook on the Wisdom books and Psalms.*, s. 413.

²⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 413.

²⁷¹ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 765.

²⁷² Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 24.

²⁷³ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 765–766.

²⁷⁴ Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 166.

²⁷⁵ „Slyším svého milého. Již přichází, skáče po horách, poskakuje po pahorcích. Můj milý se podobá gazele, mladému kolouchovi“ (Pís 2,8–9).

2.4.8 Láska je ztráta i hledání

V kapitole 3 milá hledá svého milého. V těchto místech lze několikrát pocítovat velmi silné napětí mezi hledáním a ztrácením milovaného.²⁷⁶ „Na svém loži jsem za noci hledala toho, jež miluje mé srdce. Hledala jsem ho, ale nenalezla“ (Pís 3,1)! Jde o znovunastolení tématu hledání jako v textu 1,7–8. Milá znovu hledá svého milého (Pís 3,2). Je to zpravidla ona, které přináleží role iniciátorky setkání, zatímco muž zůstává spíše upozaděm.²⁷⁷ A i když jí to stojí často mnoho sil a námahy, nikdy nelituje.

Milá nakonec svého milého nalézá (Pís 3,4). Jak záhadně zmizel, tak se také nečekaně objevil.²⁷⁸ Má nyní svého milého při sobě a už není ochotna ho nechat odejít.²⁷⁹ Verše 3,1–4 tvoří celek a někteří exegeté jej vykládají také jako vyprávění snu mladé dívky.²⁸⁰ Tento obraz je na závěr zakončen zapřísaháním jeruzalemských dcer, aby nerozněcovaly sexuální vášeň milé,²⁸¹ dokud si to ona sama nebude přát (Pís 3,5).

Třetí báseň

2.4.9 Láska je krása

Píseň písní nabízí také písně popisné. Jejich obsahem je více či méně detailní popis tělesných předností partnera.²⁸² Popisné písně 3,6–8 a 3,9–10 jsou zároveň písněmi svatebními. Obraz 3,6–11 popisuje svatební obřad, při kterém nevěsta odchází ze svého domova v Galilei do Jeruzaléma, kde se má vdát.²⁸³ Jeruzalémští upírají svůj zrak k poušti na procesí a ptají se, kdo je ta, která přichází, jako když stoupá dým, ovanuta vůněmi kadidla a myrhy (3,6).²⁸⁴

²⁷⁶ Srov. VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 89.

²⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 89.

²⁷⁸ Srov. ARMINJON, B. *Velpieseň*, s. 175.

²⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 175.

²⁸⁰ Srov. poznámkový aparát JB k verši Pís 3,1–4, s. 1136.

²⁸¹ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 27.

²⁸² Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. *Ester/Hoheslied*, s. 3.

²⁸³ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 31.

²⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 31.

Pouštní průvod milé má slavnostní až bohoslužebný ráz.²⁸⁵ Odpovědí je, že to jsou Šalomounova nosítka, na nichž sedí Šulamit a kterou chrání šedesát reků izraelských.²⁸⁶ Všichni jsou připraveni Šulamit ochránit (Pís 3,8).

Ale místo nádherných Šalomounových nosítek upoutává ještě větší pozornost překrásné lože (יִרְפָּא) s baldachýny, které Šalomoun zhotovil pro svatební noc (3,9–10).²⁸⁷ I do tohoto obrazu na závěr vstupují jeruzalémské dcery,²⁸⁸ které jsou vybídnuty, aby se šly podívat na korunovaci krále jeho matkou (Pís 3,11).

2.4.10 Láska je společenství i svatební noc

Obrazy Pís 4,1–5,1 se vracejí zpět ke svatební noci.²⁸⁹ Ve verších 4,1–7 se poprvé objevují slova o kráse lidského těla.²⁹⁰ Popisné písně zde oslavují v nejlíbeznějších částech těla milovaného partnera radost z lásky a zvou k jejímu užití.²⁹¹ Ženich je unesený dokonalou krásou své nevěsty, a tak začíná její chválou a zvoláním: „Jak jsi krásná, má milá, jak jsi krásná“ (Pís 4,1)!

Pochvalná slova mají vzbudit v ženichovi obdiv k nevěště, u nevěsty obdiv k ženichovi.²⁹² Šalomoun chválí vzezření své milé. Obdivuje nejdříve její oči, poté vlasy (Pís 4,1), zuby (Pís 4,2), rty, líce (Pís 4,3), hrdlo (Pís 4,4) i ňadra (Pís 4,5). Když se pokochá její krásou, hledí na její klín těšící se na první pohlavní splynutí (Pís 4,6).²⁹³ „Celá jsi krásná, má milá, a poskvrny na tobě není“ (Pís 4,7)!

Doposud vychvaloval Šalomoun Šulamitinu vnější krásu, nyní se opájí krásou její lásky, kterou si vychutnává při jejich prvním milování (4,9–11).²⁹⁴

²⁸⁵ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 770.

²⁸⁶ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 31.

²⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 31.

²⁸⁸ Tentokrát oslovené jako dcery síónské.

²⁸⁹ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 36.

²⁹⁰ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 775.

²⁹¹ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 3.

²⁹² Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 775.

²⁹³ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 36.

²⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 36.

„Kolik půvabů má tvá láska, má sestro,²⁹⁵ nevěsto. Jak lahodná je tvá láska víc než víno! A vůně tvých voňavek nad všechny balzámy“ (Pís 4,10)!

Jak nevěsta se ženichem pokračují ve své slovní i fyzické milostné předeře, přirovnává Šalomoun Šulamitinu nevinnost ve své řeči k uzavřené zahradě a zapečetěnému pramenu.²⁹⁶ Doposud nikdo, ani on, nesundal pečeť z jejího pramenu a neotevřel zahradu její sexuality.²⁹⁷ Šalomoun v následujících verších dokresluje obraz této zahrady, vyjmenovává vzácné a exotické rostliny v ní rostoucí.²⁹⁸ Jsou jimi granátovníkový sad, nard a šafrán, vonný rákos, skořicovník, kadidlové stromoví, myrha i aloe. Šulamit pro něj představuje nejjemnější vůně, pramen zahrad, studnici živých vod i bystřinu z Libanonu²⁹⁹ (Pís 4,14–15). Je uzavřeným sadem (pardés, termín odvozený z perského paridaia), právě takovým, jaký si založil Šalomoun (Kaz 2,5).³⁰⁰

V závěrečné části této písně (Pís 4,16) milá spontánně vyzývá svého milovaného, aby vstoupil do této zahrady a okusil její lahodné plody. Do tohoto prostoru tak může milý vstoupit a jíst plody, které zahrada vydává, neboť láska nabízí prostřený stůl, zve a pobízí.³⁰¹ Nechce žít sama pro sebe a ani nemůže, protože láska je společenstvím.³⁰²

A tak milý vstupuje do své zahrady a vyzývá: „Jezte, přátelé, pijte, opájejte se, moji drazí“ (Pís 5,1c)!

²⁹⁵ Oslovení výrazem „sestro“ je vypůjčeno ze slovníku egyptských milostných básní, kde je tento výraz běžný. Tyto básně ale používají také i výraz „bratr“ pro označení milého, kdežto Píseň písní to v tomto smyslu nikdy nedělá. Srov. poznámkový aparát JB k verši Pís 4,9, s. 1139., kde oslovení také zaznívá.

²⁹⁶ Srov. ESTES, D. J. *Handbook on the Wisdom books and Psalms.*, s. 419.

²⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 419.

²⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 419.

²⁹⁹ V knize jsou často poznamenávány zeměpisné údaje – zde Libanon, např. i Engadi, Šáron, Gilead, Sión. Zaslíbená země připomínající zahradu je ideálním místem pro lásku. Srov. VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 89.

³⁰⁰ Srov. ESTES, D. J. *Handbook on the Wisdom books and Psalms.*, s. 419.

³⁰¹ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 782.

³⁰² Srov. tamtéž, s. 782.

Čtvrtá báseň

2.4.11 Láska je i odmítnutí, bolest a zklamání

Oddíl Pís 5,2 navazuje na Pís 3,1–5, nejedná-li se dokonce o její variantu.³⁰³ Milá spí, ale její srdce bdí. Spánek milé s bdícím srdcem znamená snění.³⁰⁴ Milý tentokrát nepřichází hbitým krokem, neposkakuje radostně po pahorcích, ale nenápadně klepe na její dveře.³⁰⁵ Za Šulamit přichází v noci, plný dychtivosti, nechce čekat.³⁰⁶ Pro milého je zde užito hebrejského výrazu טִּיט a slovo naznačuje lásku ryze ve smyslu sexuálním.³⁰⁷ Svou milou oslovuje důvěrným „sestro“, „přítelkyně moje“, „holubičko má“ (Pís 5,2). Důraz je kladen na přivlastňovací zájmeno.³⁰⁸ Milá patří jen jemu, pro svou nevinost je pro něj holubicí.³⁰⁹

Je ale nyní čas na lásku? „Suknici jsem svlékla, proč bych ji zas oblékala? Umyla jsem si nohy, proč bych si je špinila“ (Pís 5,3)?

Je vhodný čas vyjít milému vstříc? Píseň líčí lásku, která se brání, zápasí sama se sebou, bojí se tmy i špíny, je zdrženlivou.³¹⁰ Je láskou, která se poddává zkouškám a tříbí tak vztah dvou lidí, aby byl „ryzí, hluboký a plný“.³¹¹ Šulamit nakonec vstřícný krok učiní, vstala, aby milému otevřela (Pís 5,5). Její ruce při dotyku závory dveří zvlhnou tekutou myrhou.³¹² Otevřela milému, ale nenašla ho, protože odešel (Pís 5,6).

V textu je použito hebrejské sloveso פָּרַח (obrátit se, otočit se). Toto sloveso silně zdůrazňuje změnu směru, patrně naznačuje skutečnost, že Šalomoun se

³⁰³ Srov. tamtéž, s. 783.

³⁰⁴ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 39.

³⁰⁵ Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 224.

³⁰⁶ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 39.

³⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 39.

³⁰⁸ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 783.

³⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 783.

³¹⁰ Srov. tamtéž, s. 783.

³¹¹ Srov. tamtéž, s. 783.

³¹² Tekutá myrha kane. Je to látka, která po zářezu do kůry stromu začne vytékat. Píseň písni zde zřejmě odkazuje na zvyk milence po svém příchodu k dívce potřít uzávěr jejích dveří vonnou mastí nebo olejem, pokud není doma. Srov. dle: FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 40.

od Šulamit odvrátil s naprostým zklamáním, protože použila výmluv a neotevřela mu.³¹³

Milá s bolestí v srdci svou lásku hledala, ale nenalezla, volala, ale milý neodpověděl (Pís 5,6). Ta, která nechala bez odpovědi hlas, který na ni volal, je nyní odsouzena také volat do prázdnoty.³¹⁴ Naleznou ji strážcové hradeb, bijí ji, ubližují, považují ji omylem za poběhlici (Pís 5,7).³¹⁵

2.4.12 Lásky je tajemství

Do děje znovu zasahují jeruzalémské dcery. Šulamit zapřísahává jeruzalémské dcery (Pís 5,8), žádá o pomoc s hledáním milého, ony odpovídají. „V čem tedy tvůj milý předčí ostatní, nejkrásnější z žen? V čem tedy tvůj milý předčí ostatní, že nás takto zapřísaháš“ (Pís 5,9)?

V textu opětovně nastupuje popisná píseň přibližující krásu partnera. Šulamit popisuje svého milého. Mluví o jeho hlavě i vlasech (Pís 5,11), jeho očích (Pís 5,12), rtech (Pís 5,13), všímá si lící, které jsou jako záhony vonného koření, popisuje jeho ruce a břicho (Pís 5,14). Celý jeho zjev je jako Libanon, nemá sobě rovného (Pís 5,15), je k poznání mezi deseti tisíci (Pís 5,10). A jeho řeč? „Jeho řeč je líbeznost sama a všechno v něm je půvab sám. Takový je můj milý, takový je můj choť, dcery jeruzalémské“ (Pís 5,16).

Jeruzalémské dcery jsou uneseny zpěvem milé.³¹⁶ „Kam odešel tvůj milý, nejkrásnější z žen? Kam zamířil tvůj milý, abychom ho hledaly s tebou“ (Pís 6,1)? Jako by milá s touto otázkou prozřela. Milý sestoupil do svých zahrad k záhonům plným vůní (Pís 6,2). „Jsem svého milého a můj milý je můj! Svě stádo pase v lilích“ (Pís 6,3)! Milý je navždy zapsán v srdci své milé. Tento vzájemný vztah rodí lásku, kdy jeden patří druhému celou svou duší.³¹⁷ Tato jednota, která je tajemstvím a kterou nemůže zahubit ani smrt, připomíná

³¹³ Srov. tamtéž, s. 41.

³¹⁴ Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 233.

³¹⁵ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 44.

³¹⁶ Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 252.

³¹⁷ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 789.

společenství Boha a jeho lidu, kdy člověk Hospodinu vyznává: „Můj Bůh, můj Pán, můj Pastýř.“³¹⁸

Pátá báseň

2.4.13 Láska je jedinečná

Navzdory napětí v minulém obrazu jsou Šalomoun a Šulamit zase spolu.³¹⁹ Přicházejí milé a působivé obrazy 6,4–7, v nichž Šalomoun podobně jako ve verších 4,1–7 opět popisuje krásu své milé. Hovoří také o všech svých ženách (Pís 6,8–9). Je to Šalomounova chlubitvá píseň stavící proti sobě vítězně dívku patřící chlapci a vlastnictví orientálního krále.³²⁰ Přestože měl Šalomoun šedesát dalších žen, osmdesát konkubín a nespočet mladých dívek, tou kterou si vybral, byla Šulamit, protože byla mezi nimi jedinečná.³²¹ Jeho mladé ženy ji viděly a oslavily, královny i vedlejší ženy ji velebily (Pís 6,9).

2.4.14 Láska je nikdy nekončící tanec

Dcery Jeruzaléma vždy v Písni písní zdůrazňovaly nejnapjatější okamžiky, jimiž láska snoubenců procházela, účastní se i závěrečné slavnosti.³²² A kdo je ta, jež tentokrát vchází jako jitřenka, krásná jako luna, zářící jako slunce (Pís 6,10)? Milá se objevuje, aby pozvolna stoupala vzhůru, rostla, stala se neodolatelnou. Je nová, překvapující, je královnou noci i dne.³²³

Je jaro a milý³²⁴ sestupuje do své zahrady zkontrolovat rašící výhonky rostlin (Pís 6,11). Nastala slavnost lásky. V Pís 7,1 je v textu poprvé i naposledy

³¹⁸ Srov. tamtéž, s. 789.

³¹⁹ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 47.

³²⁰ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 3.

³²¹ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 47.

³²² Srov. BARSOTTI, D. *Píseň písní: duchovní výklad*, s. 128.

³²³ Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 274.

³²⁴ U verše 6,11 není zcela jasné, kdo mluví, zda milý, nebo milá. Snad hovoří milý, pokud zahrada z verše 11 představuje jeho milou jako v 4,12.16; 5,1. Je ale také možné, že hovoří milá, pokud bychom vzali v úvahu, že druhá část verše se opakuje v její řeči v 7,13. Srov. poznámkový aparát JB k verši Pís 6,12, s. 1143.

vysloveno Šulamitino jméno.³²⁵ Šulamit tančí obřadní³²⁶ táborový tanec nevěsty.³²⁷ Šalomoun popisuje její krásu. Tentokrát si nejdříve všímá krásy jejích nohou. Je unesen jejich krásou i krásou boků (Pís 7,2), popisuje její pupek, břicho, ňadra, její hrdlo, oči, nos i hlavu (Pís 7,3–6). Šalomoun je uhranut Šulamitinou krásou. „Ve svém vzletu se podobáš palmě, tvá ňadra jsou její hrozny“ (Pís 7,8). „Řekl jsem: ‘Vylezu na tu palmu, chopím se jejích trsů. Tvá ňadra ať jsou vinnými hrozny, vůně tvého dechu vůní jablek; tvá řeč vybraným vínem’“ (Pís 7,9-10)!

A tak Šulamit stéká ke svému milému, protože láska je jako dobré víno, které se upíjí s potěšujícím uspokojením.³²⁸ „Já jsem svého milého a ke mně se nese jeho touha“ (Pís 7,11).

2.4.15 Láska je naplnění

Závěrečná část Písně písní 7,11–8,4 je návratem Šalomouna a Šulamit do Galiley. Obraz rozvádí Šulamitinu touhu po jejím rodném domově.³²⁹ Vybízí svého milého vyjít si do polí, přenocovat ve vesnicích (Pís 7,12). Podle biblické tradice je pole místem posvátným, milence zde neohrožuje žádné nebezpečí.³³⁰ Šulamit znovu projevuje svoji silnou touhu.

Znovu se také objevují jaro, réva a její výhonky, kvetou granátovníky (Pís 7,13). Milá přináší darem svou lásku (Pís 7,13). Daruje se svému milému, je to láska, která se oddává i obdarovává,³³¹ je naplněním. A tak mandragory vydechují svou vůni... (Pís 7,14).

³²⁵ Jméno Šulamit se vyskytuje pouze zde a zůstává nevysvětleno. Pokusy o jeho výklad v něm někdy spatřovaly narážku na Šunemanku, dívku, která zahřívala Davida a jejíž krásu oslavuje 1 Král 1,2–4, nebo ženské jméno odvozené od Šalomouna, tj. „ta, která patří Šalomounovi“. Srov. poznámkový aparát JB k verši Pís 7,1, s. 1143.

³²⁶ Šulamit tančí dobře známý východní tanec, který se vždy netančil jen při slavení svateb. Srov. poznámkový aparát JB k verši Pís 7,1, s. 1143.

³²⁷ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 794.

³²⁸ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 52.

³²⁹ Srov. tamtéž, s. 55.

³³⁰ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 799.

³³¹ Srov. tamtéž, s. 799.

2.5 Epilog knihy a její poselství

Chór se tentokrát táže, kdo je ta, která vychází z pouště opřena o svého milého (Pís 8,5). Už nežasne nad jedním nebo druhým, ale žasne nad posvátným párem, kde jsou oba spolu sjednoceni.³³²

Píseň o lásce, která je silná jako smrt (Pís 8,6–7) patří k nejsilnějším a nejpůsobivějším projevům nejen v celé Písni písní, ale i ve Starém zákoně a lze ji tak srovnávat s tím nejlepším, co v dané oblasti antické milostné poezie vůbec vzniklo.³³³

Slavnostní ráz těchto řádků připomíná i Pavlův hymnus lásky (1 Kor 13).³³⁴ Pavel říká, že kdyby neměl lásku, nemá nic (1 Kor 13,2). Nemá-li lásku, je jenom zvonící kov (1 Kor 13,1). „Pavlova láska“ nikdy nepomíjí (1 Kor 13,8). Píseň písní je celá poselstvím lásky. Mluví o lásce věrné, o jejím naplnění. Lásce přisuzuje ničím nezničitelnou hodnotu a moc, jež je dokonce stejně silná jako smrt. Je láskou bez hranic a učí základnímu principu, že láska je sama o sobě vztahem. Člověk, který miluje, je prosycen citem lásky, která se tak otevírá druhému.³³⁵

Z knihy pak pozitivně, ne však laciným způsobem vyvěrá touha po milované osobě i radost z naplněné lásky a darů, které láska s sebou přináší.

Verše v epilogu 8,6–7, které jsou dovršením celé knihy, vypráví o dívčině touze a požadavku na nerozlučitelné společenství s milým.³³⁶ Milá prahne po blízkosti svého milého a žádá: „Polož si mě jako pečeť na své srdce, jako pečeť na svou paži. Neboť silná jako smrt je láska, vášeň jako šeol nezlomná. Její šípy jsou ohnivé, Jahvův plamen“ (Pís 8,6).

Píseň písní popisuje lásku dotýkající se všech emocí.³³⁷ Protože je tvrdohlavá, bude vždy bojovat za svého milovaného, a protože je neústupná

³³² Srov. ARMINJON, B. *Vel'pieseň*, s. 315.

³³³ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 803.

³³⁴ Srov. tamtéž, s. 803.

³³⁵ Srov. VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 90.

³³⁶ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. *Ester/Hoheslied*, s. 26.

³³⁷ Srov. ESTES, D. J. *Handbook on the Wisdom books and Psalms.*, s. 435.

jako skála, tak nikdy nepustí toho, koho pohltila do svých spárů.³³⁸ Je nepřemožitelná jako podsvětí, její šípy jsou ohněm, samotným plamenem Jahvovým (Pís 8,6). Takový oheň neuhasí žádné množství vod, žádné řeky ho nemohou zatopit (Pís 8,7). Láska je tak drahocenná, že není ani na prodej.³³⁹ Všechno bohatství člověka, kterým by si chtěl někdo koupit lásku, je proto potřeba odmítnout.³⁴⁰ Kdo by se o to pokusil, sklidil by jen a jen pohrdání (Pís 8,7).

Láska Šulamit a Šalomouna je zpečetěna a milostný svazek byl obnoven právě tam, kde byl poprvé učiněn.³⁴¹ Proto: „Utíkej, můj milý. Buď podoben gazele, mladému kolouchovi na provoněných horách“ (Pís 8,14)!

³³⁸ KEEL, O. *Song of Songs*. Trans. Frederick J. Gaiser: Continental Commentaries. Minneapolis: Fortress, 1994. s. 275, Srov. dle: tamtéž, s. 435.

³³⁹ HUBBARD, D. A. *Ecclesiastes, Song of Solomon*. Communicator's Commentary 15B. Dallas: Word, 1991. s. 343, Srov. dle: tamtéž, s. 436.

³⁴⁰ MURPHY, R. E. *The Song of Songs*. Hermeneia. Minneapolis: Fortress, 1990. s. 198. Srov. dle: tamtéž, s. 436.

³⁴¹ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 59.

3 Kniha Kazatel a kniha Píseň písní

Kniha Kazatel a kniha Píseň písní jsou dvě biblické knihy, dvě na první pohled rozdílná mudrosloví a jsou dvěma knihami, které do jisté míry lze označit za odlišné. Pokud bychom vybrali jen dvě slova, která by byla pro obě knihy charakteristická, byla by jimi pro knihu Kazatel „marnost“ a pro knihu Píseň písní „láska“. Kniha Kazatel hovoří o marnosti, Píseň písní opěvuje lásku. Obě knihy tak s sebou nesou témata, která náležejí k lidskému životu.

Přestože knihy při četbě vykazují nápadnou odlišnost témat, je až pozoruhodné, kolik mají společného a podobného z hlediska jejich vzniku, původu, autorství a zařazení do biblického kánonu.

3.1 Společné prvky a podobnost

Obě knihy v křesťanském kánonu Bible patří k naučným knihám, Tanach je zařazuje ke Spisům. V židovském prostředí obě knihy slouží k synagogální četbě, ve Spisech jsou dále společně s knihami Rút, Pláč a Ester podmnoužinou pěti svátečních svitků Megilot. Obě knihy jsou také sapienciální literaturou přinášející čtenáři určitou zkušenost, jsou zacíleny na poučení čtenáře a předání mu moudrosti, kterou nesou. Tuto moudrost zaštiťuje v nadpisu knih král Šalomoun, v Kazateli nepřímo (Kaz 1,1), v Písni písní s přímým uvedením Šalomounova jména (Pís 1,1). Podle tradice je tak Šalomoun označován za autora knih, toto pojetí však v posledních staletích rozbíjí kritický pohled badatelů.

Pomyslné Šalomounovo autorství má spíše funkci zajištění určité garance obsahu moudrých slov. Posunout vznik knih až do doby působení krále Šalomouna není u knihy Kazatel možné zejména z jazykových důvodů a z důvodu nábožensko-kulturního kontextu knihy, který je v knize reflektován.³⁴² U knihy Píseň písní promlouvají v neprospěch Šalomouna autorství rovněž lingvistické důkazy, v jeho prospěch by naopak hovořily bohaté obrazy vykreslující flóru a faunu, které bývají spojovány s tím, co popisuje

³⁴² Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 60.

1 Král.³⁴³ Kritické bádání zařazuje vznik knih až do poexilního období, přičemž datace knihy Kazatel je zřejmě ještě o něco mladší než datace knihy Píseň písní.

Obě knihy také bojovaly o své místo v biblickém kánonu. Důvodem rozprav, zda patří mezi autoritativní posvátné knihy, byly u knihy Píseň písní její erotičnost, u knihy Kazatel Kazatelův pesimistický tón.

3.2 Odlišný charakter obou mudrosloví

Z tematického hlediska lze však knihy ve vzájemném vztahu jako odlišné chápat a lze je vnímat i odlišným typem mudroslovné literatury. Píseň písní neobsahuje ani neudílí klasickou moudrost a rady do života jako kniha Kazatel, ale uvádí do mystéria lásky. Kniha zpracovává stav duší i citu srdcí zamilované dvojice³⁴⁴ a její moudrost je oproti mnohdy výrazným imperativním slovům Kazatele zaobalena do poetických slov obou zamilovaných.

Kazatel se naproti tomu skrze své „praktické zaměření“ na život zabýval mnoha tématy, která v Písni písní nenajdeme a jež ani zdánlivě kniha nezmiňuje. U Kazatele se střetává rozum a víra, v Písni písní se setkává s citem lásky a touhy. Toto setkávání jako by také bylo symbolicky zastoupeno hlavními iniciátory knih. V knize Kazatel hledá moudrost života muž (Kaz 1,13), v knize Píseň písní touží a hledá lásku žena (Pís 1,2–4; 2,4–5; 7,12–13; 8,1–2; 8,6–7). Kazatel zpětným pohledem zkoumá dlouhý život, myšlenky a skutky, upozorňuje na chyby mládí a smutek stáří (Kaz 1,12–18; 2,1–11; 11,9–10; 12,1–7).³⁴⁵ Píseň písní skrze lásku hledí dopředu. Pokud by byl král Šalomoun skutečným autorem obou knih, poslední zorný úhel by také mohl být vysvětlením rozdílnosti jejich témat, kdy jako mladý král v Písni písní hleděl k věčnému cíli lásky a jako starý moudrý král se ohlížel za životem. Za podobným vysvětlením stojí i R. Johanan, který dokládá svým výrokiem, že Šalomoun napsal nejdříve Píseň písní, poté knihu Přísloví a na závěr knihu

³⁴³ Srov. DILLARD, R. B., LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*, s. 251.

³⁴⁴ Srov. HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výběrovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 215.

³⁴⁵ Srov. KEIL, C. F., DELITZSCH, F. *Commentary on the Old Testament*.

Kazatel.³⁴⁶ K tomuto závěru dospěl úvahou o přirozeném sledu věcí; mladý člověk píše básně, postupně jak stárne, pronáší přísloví, jako starý hořekuje nad marností světa.³⁴⁷

3.3 Láska jako odpověď na Kazatelovu marnost

Každý lidský život má své hranice, má svůj počátek i konec. Je den, kterým lidský život začíná, a den, kterým se završuje. Co probíhá v tomto mezičase, se stává pomíjivým a v pohledu Kazatele možná i marným a absurdním. Silné vědomí smrti u něj probudilo úvahy nad životem a jeho cenou. Ve své knize uvažuje nad tím, co má i nemá smysl. Obsáhle uvažuje o všech pozemských věcech, separuje ty marné a nicotné od užitečných a vybízí k následování toho, co je dobré a pravdivé.³⁴⁸ Přesto z jeho knihy dýchá „marnost nad marnost“, jako by život v jeho podání byl oděný do černého závoje smutku a prohry z toho, že lidský život pomíjí.

Kniha Píseň písní naopak sděluje: „Silná jako smrt je láska“ (Pís 8,6). Její šípky jsou neuhasitelným plamenem Jahvovým (Pís 8,6–7), je to neuhasitelný oheň věčné lásky. Píseň Šalomounova nehovoří o pomíjivosti ani o marnosti, hovoří o lásce, která je věčná, je trvalým Jahvovým plamenem, který nikdy nepomíjí. V této části práce se proto podíváme až za horizont Kazatelovy marnosti a pomíjivosti a pokusíme se hledat odpovědi na jeho pomíjivost, marnost i absurditu života ve slovech lásky knihy Písně písní.

3.3.1 Život „pod sluncem“ je křehký a pomíjivý

Kazatel ve svých úvodních mudroslovných úvahách vyzoroval, že všechna lidská konání i přírodní cykly na zemi se opakují. Jedna generace střídá druhou (Kaz 1,4) a také řeky, vítr i slunce mají stejnou dráhu (Kaz 1,5–7). Také to, o čem lze uvažovat, že je nové, je známé z předešlých staletí (Kaz 1,9–10). Člověk se na tomto světě při svém namáhání lopotí, a protože je

³⁴⁶ Srov. ZAKOVITCH, Y. *Das Hohelied*, s. 105.

³⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 105.

³⁴⁸ Srov. PUTNA, M. *Órigenés: O Písní písní*, s. 115.

Kazatelem intenzivně chápán dočasným a limitovaným, dotazuje se, jaký má tato dřina vlastně smysl (Kaz 1,3; 3,9).

Aby mohl odhalit užitek z lidské námahy a porozumět životu, činí pokus. V převleku izraelského krále (Kaz 1,12), člověka, který měl všechno, s moudrostí prozkoumává a vyhledává vše, co se pod sluncem děje (Kaz 1,13). Chtěl porozumět moudrosti, hlouposti i pošetilosti (Kaz 1,17), zakusit radost a štěstí (Kaz 2,1). Nashromáždil proto mnoho bohatství a majetku, pyšnil se nespočtem služebnictva i konkubín (Kaz 2,4–8), své tělo oblažoval vínem (Kaz 2,3). Dopřál si všeho, po čem toužil (Kaz 2,10).

Zjišťuje však, že tím, co zakusil jako král, nezměrným bohatstvím, rozvernými radovánkami i množstvím žen, nelze dosáhnout moudrosti ani štěstí, po kterém člověk touží. Pánem tohoto díla se navíc stane následník (Kaz 2,18). A tak podíl, který byl namáhavě vydobytý s moudrostí, věděním a úspěchem jednoho člověka, spadne do klína jinému, který nepracoval (Kaz 2,21). Pro Kazatele je to bolestné, úkol člověka zde na zemi vnímá jako namáhavý a lopotný (Kaz 2,23). Na tuto situaci zná jedinou odpověď. Štěstí člověka na tomto světě se nalézá v radostech přítomného okamžiku, v malých materiálních požitcích, v jídle, pití a potěchách ze své vykonané práce, které ale nepřicházejí samy od sebe, nýbrž jsou darem Hospodinovým (Kaz 2,24). Jsou radostmi, které výhradně poskytuje Bůh (Kaz 2,25).

Kdo pochopil marnost a pomíjivost světa a odhalil křehkost nestálých věcí, může logicky dojít ke kontemplaci a k touze po tom, co není zachytitelné očima, k tomu, co je věčné.³⁴⁹ Kazatel odhalil nestálost pozemských věcí a spolu s tím související křehkost a smrtelnost člověka, jež pojmenoval jako marnost a pomíjivost. Nepřijatelný pro něj zřejmě nebyl ani koncept věčnosti.³⁵⁰ Výraz „věčnost“ je v knize použit u verše 1,4, kde přímým popřením věčnosti není, stejně tak tomu je podle všeho i u 3,11, kde ji Kazatel explicitně také

³⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 120.

³⁵⁰ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 126–127.

nepopírá.³⁵¹ Problémy a východiska tehdejšího Kazatelova světa se však v knize odehrávají zejména v průzoru eudaimonologie³⁵² a života na Zemi.

Zvláštnost knihy Kazatel spočívá v tom, že štěstí je jednak sdělováno ve vztahu ke skutečnosti Boha, na druhé straně ale není prezentováno jako věc posmrtného života a budoucnosti, naopak týká se tohoto světa. Tematika štěstí je v knize Kazatel uváděna do spojitosti s Bohem, obsahově je určována spíše než jako zvláštní způsob percepce jako zkušenost a vztahuje se na štěstí života „pod sluncem“.³⁵³

Štěstí a smysl člověka, které Kazatel hledal, je možné uskutečňovat různými způsoby. Jedním z nich může být i naplňování života prostřednictvím štěstí a radosti z lásky i jejích forem. Píseň písní jedno takové sdělení lásky předkládá. Knihu je možné číst jako aplikaci toho, k čemu Kazatel vybízí.³⁵⁴ V Písní písní je uskutečňována Kazatelova rada k užití si života se ženou, kterou muž bude milovat (Kaz 9,9).³⁵⁵ V jejím středu se vyskytuje exklamace, která s kvintesencí knihy Kazatel (2,24–26; 3,12.22; 5,17–19; 8,15; 9,7–10; 11,9) koresponduje.³⁵⁶ „Jezte, přátelé, pijte, opájejte se, moji drazí“ (Pís 5,1c)!

3.3.2 Touha lásky dochází naplnění

Píseň písní mezi vším přiznává lásce největší hodnotu.³⁵⁷ Ve svém úvodu začíná sdílet rodící se lásku. Milá vyjadřuje svoji hlubokou a dosud nenaplněnou touhu po svém milém (Pís 1,2). Vyjadřuje jednu z tužeb, které Kazatel obecně považoval za marnost (Kaz 6,9). Touhy v jeho pojetí jsou „vzdušnými zámky“, honbou za větrem, nikdy nedocházejí naplnění (Kaz 6,7). Žena v Písní písní touží po polibcích svého milého, jeho lásce i milování, které je slastnější než opojení vínem. Ani víno, kterým se v knize Kazatel opájel Šalomoun (Kaz 2,3) a které bylo jednou z možností, kde hledal štěstí tohoto světa, se nevyrovná lahodnému milování jejího milého (Pís 1,2). Jeho láska

³⁵¹ Srov. tamtéž, s. 126-127.

³⁵² Srov. SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, L. *Kohelet*, s. 53.

³⁵³ Srov. tamtéž, s. 73-74.

³⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 45.

³⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 45.

³⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 45.

³⁵⁷ Srov. KREEFT, P. *Tři filosofie života*, s. 109.

voní (Pís 1,3), jeho jméno je na počátku tajemstvím. Je drahocenným olejem (Pís 1,3) rozlévajícím se v srdci mladé ženy a pronikajícím až do nejhlubších vrstev její duše. Vůně objevující se na několika místech knihy potom smyslně dokresluje láskyplné emoce milenců a scénérie lásky. Nenaplněná touha milé vyslovená v úvodu knihy je touhou, která v příběhu čisté lásky Písně písní svého naplnění dochází. V úvodu tohoto příběhu se rodí cit lásky, který nadále roste.

3.3.2.1 Termíny lásky a výraz **הַבָּהָה**

Píseň písní používá pro vyjádření lásky tři různorodá hebrejská slova, která neoznačují vždy identický charakter. Slovo **טוֹט**, **הַבָּהָה** a **חַיִּי**. Výraz **טוֹט** je ekvivalentem řeckého slova **ἔρωσ** a vyjadřuje lásku ve významu čistě sexuální. Všechny významy tohoto slova mají sexuální zabarvení a poukazují na projevy takto důvěrné lásky. Píseň písní slovo **טוֹט** užívá hned v úvodu knihy ve verši 1,2 a i v několika dalších místech (např. 1,16; 2,9.10; 4,10; 5,2.4.10; 6,2; 7,12). Dalším hebrejským slovem je **הַבָּהָה** a znamená lásku vůle a je ekvivalentem k řeckému **ἀγάπη**. Použití tohoto slova Píseň písní uplatňuje v 7,7³⁵⁸ nebo v závěrečné pasáži oslavy lásky 8,6–7. V textu 8,6–7 představuje hodnotu a sílu lásky, která si dokáže poradit se všemi překážkami, slovy básníka ji neuhasí žádné přívaly vod. Posledním slovem, které Píseň Písní v textu aplikuje, je **חַיִּי** (užití mj. 2,13,³⁵⁹ 4,1;³⁶⁰ 4,10³⁶¹) a jeho význam je podobný řeckému slovu **φιλία**. U lásky tohoto typu hraje dominantní roli prvek přátelství. Jedná se o lásku jako vřelý vztah projevující se např. starostlivostí o milovanou osobu a její ochranou.³⁶²

Slova lásky Písně písní vyjadřují lásku mezi mužem a ženou, zachycují erotické touhy, vášně, přátelství i jejich blízké formy, prostřednictvím alegorické interpretace však mohou zahrnovat také lásku Boží, tedy lásku Boha

³⁵⁸ „Jak jsi krásná, jak jsi půvabná, lásko, rozkoši“ (Pís 7,7)!

³⁵⁹ „(...) Vstaň, má milá, má krásko, pojď“ (Pís 2,13)!

³⁶⁰ „Jak jsi krásná, má milá, jak jsi krásná (...)“ (Pís 4,1)!

³⁶¹ „(...) Jak lahodná je tvá láska, víc než víno (...)“ (Pís 4,10)!

³⁶² Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 8–9.

k vyvolenému národu, Krista k církvi jako ke své nevěště, Krista k jednotlivým duším apod.

V Písni písní označují lásku tři různá slova, v knize Kazatel se pro vyslovení marnosti objevuje jen jedno jediné, a to הָבֶל. Všechno je „marnost nad marnost“ (הַבֵּל הַבֵּל), „marnost nad marnost, všechno je marnost“ (הַבֵּל הַכֹּל הַבֵּל). Nestálost, prchavost i to, co nemá trvalou hodnotu, vyjadřují v českém překladu slova „opar, dým, závan větru, marnost, pomíjivost, prázdnota, nicota, absurdita“.

Kazatel, který ve své knize obecně provolává, že „všechno je marnost“, přes toto prohlášení ale výslovně הָבֶל pro lásku nevyslovuje. Naopak. Ve verši 9,9 vybízí muže k užití si života s ženou, v pasáži o čase, konkrétně 3,8, hovoří o čase příhodném a specifickém právě pro lásku. V 3,8 zaznívá, že „je čas milovat“, je čas k lásce, kterou vyjadřuje Píseň písní v textu 8,6-7 téměř totožnými souřadnicemi. Pís 8,6-7 aplikuje pro lásku substantivum אֶהְבֶּהָ, Kaz 3,8 sloveso בָּהָא, které má stejný kmen.

Kazatel ve své knize lásku výlučně nepopírá. To může naznačovat, že pokud bychom znovu propojili krále Šalomouna s autorstvím knihy Kazatel, zestárlý Šalomoun sice v Kazateli označoval všechno marností, ale i přes svůj věk výlučnou marnost a pomíjivost lásce nepřisoudil.

3.3.3 Jen jedna jediná žena

Šalomoun, který v knize Kazatel zakoušel rozkoš s mnoha ženami, v Písni písní miluje jen jednu ženu.³⁶³ Co mu tyto ženy (Kaz 2) nedokázaly dát, a sice smysl větší než je pomíjivost a marnost, v Písni písní dokáže jedna jediná žena.³⁶⁴ V příběhu lásky Šalomounovy písně, který neběží chronologicky, přesto jej lze uceleným příběhem vnímat, je pro něj jedinečnou ženou. Lásku tuto ženu stravuje jako oheň. Touží poddat se svému králi, žádá, aby ji strhl za sebou (Pís 1,4). Ožehnutá sluncem ve venkovském prostředí vinic dozrála k lásce. Ani její snědost (Pís 1,5) v kontrastu s bledou pletí dívek a žen

³⁶³ Srov. KREEFT, P. *Tři filosofie života*, s. 59–60.

³⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 60.

Šalomounova harému jí neubrala na kráse, stává se jedinečnou dívkou Šalomounova života.

3.3.4 Je čas milovat, čas dotýkat se věčnosti

Kazatel, který viděl všechno „pod sluncem“ a který rozeznává pro všechno dění příhodný čas (Kaz 3,1), rozpoznává i pravý čas pro lásku. Je čas milovat, je čas objímat (Kaz 3,5). Nastává čas vhodný pro lásku, čas připravit se ochutnat její plody. Láska má mnoho podob a i Píseň písní mnoho podob lásky nabízí. Láska se v ní poddává, je pokorná, věrná, obdivuje, je očekáváním. Nese i pády, odmítnutí, bolest a zklamání, ztrácí se a znovu nalézá. Je jedinečnou a je tajemstvím. Její běh je líčen jako pět základních biologických smyslů člověka. Láska v Písni písní je chutnáním, přivoněním, slyšením, viděním i hmatáním,³⁶⁵ neustále roste, dozrává, proměňuje se, proměňují se i postavy.

Kazatel alespoň na chvíli obléká kostým krále Šalomouna (Kaz 1,12–18; 2) a do jeho role vstupuje i milý v Písni písní. Milý je králem (Pís 3,9), nebo pastýřem (Pís 1,7), milá Šulamit (Pís 7,1), oba se pohybují v prostředí vinic, pastvin, v zahradách plných vůní. Jejich láska je obdivem. Oba zamilovaní, zahledění jeden do druhého chválí vzájemně svoji krásu a vyzdvihují jedinečnost toho druhého. Láska obou milenců, přestože podléhají smrti, nepomíjí jako život v pojetí Kazatele, jejich láska se dotýká věčnosti. Zakouší nebeskou dokonalost už na zemi,³⁶⁶ zde „pod sluncem“.

3.3.5 Nenávist a láska

Rozmrzelý Kazatel při svém dobývání života nezakouší cit lásky, ale zakouší nenávist. Je rozhořčen. Nenávidí život, protože se mu nelíbí, co se pod sluncem dělá, je to marnost a honba za větrem (Kaz 2,17). Pociťuje nespravedlnost, vidí útrapy lidského života, připomíná stejný osud všech, i zvířat. Kazatel nenávidí život (Kaz 2,17) i na něj dočasně rezignuje

³⁶⁵ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 4.

³⁶⁶ Srov. KREEFT, P. *Tři filosofie života*, s. 129.

(Kaz 2, 18–1).³⁶⁷ Z perspektivy života „pod sluncem“ navíc ani není možné vypátrat, kam odchází duch člověka i duch zvířat (Kaz 3,21). Osud lidí i zvířat je stejný jako osud moudrého i blázna (Kaz 2,14; 3,19).

Kazatel opakovaně naráží na křehké hranice člověka. Údělem všech „pod sluncem“ je smrt, která je pro člověka neznámá. Je nasměrován ke smrti, je jejím čekatelem, radost ze života se u něj proměňuje v nenávist.³⁶⁸ V tuto chvíli i všechny řeči o síle moudrosti, která překonává smrt, se jeví jako prázdné.³⁶⁹ Vyhroceně gratuluje mrtvým a za šťastnější označuje ty, kteří se nenarodili, protože jim nebylo dáno spatřit tento svět, jeho nespravedlnost a soužení (Kaz 4,2–3). Znovu se vrací k závěru, že jediným štěstím pro člověka je, že se raduje z toho, co koná. To představuje jeho podíl na tomto světě (Kaz 5,17; podobně také v 2,24–25; 3,12–13; 3,22; 8,15; 9,7.9).

Pro milence v Písni písní je nenávist neznámá. Zažívají lásku a jejich zažehnutý cit nadále vzrůstá. Zatímco Kazatel promýšlí osud moudrých a bláznů (Kaz 2,14) i to, kam odchází duch zvířecí i duch člověka po smrti (Kaz 3,21), milá je nadále zahleděna k lásce, jejím zorným polem je touha, očekává svého milého. Její milý je podoben gazele, mladému kolouchovi, který skáče po horách, po pahorcích (Pís 2,8–9). Milý je milou připodobněn k mladému hbitému zvířeti překonávajícím lehce všechny překážky. Síle lásky neodolá nic na zemi, protože její síla pramení v Bohu.³⁷⁰ Jejich láska začíná rozkvétat. Po krajině se ukazují květy a rozkvetlé vinice vydechují svou vůni (Pís 2,12–13).

3.3.6 Samota a společenství

K realitě světa, který je pomíjivý a Kazateli se nelíbí, patří i osamělost. Absenci společenství Kazatel zařazuje k marnostem zde pod sluncem, nevyváží ji ani bohatství a dostatek peněz (Kaz 4,8). Když člověk zemře, nic si

³⁶⁷ Práce, při které se Kazatel lopotil, zůstane následovníkovi (Kaz 2,18). Není zaručeno, zda bude moudrý nebo blázen a tento člověk bude nadto pánem nad dílem, které Kazatel zanechá (Kaz 2,19). Kvůli vši námaze Kazatelovo srdce nakonec pozbývá odvahy (Kaz 2,20). Člověk, který pracoval s moudrostí, věděním a úspěchem, dává podíl tomu, jenž nepracoval (Kaz 2,21).

³⁶⁸ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 100.

³⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 100.

³⁷⁰ Srov. KREEFT, P. *Tři filosofie života*, s. 132.

s sebou neodnese, odchází s prázdnýma rukama tak, jako předtím přišel (Kaz 5,14). Život ve dvou chápe Kazatel jako lepší. I práce potom přináší dobrý užitek (Kaz 4,9). Když jeden padá, druhý jej pozvedá, když spolu uléhají dva, zahřívají se, a kde je osamělý člověk sražen, dva obstojí; nit trojitou už jen stěží lze přetrhout (Kaz 4,10–12). Upadne-li člověk osamocený, není nikdo, kdo by jej pozvedl a znovu napřímil.

Přítomnost druhého člověka, společenství milého s milou je odpovědí Písně písní na Kazatelovu osamělost. Kazatelovu osamělost dokáže vyvážit láska, ale i k lidské lásce se osamělost vztahuje. Sebedokonalejší láska zažívá ztráty, hledání, problémy, pády, osamění. I v knize Píseň písní jsou tyto momenty několikrát silně pociťovány. Milá na svém loži hledala toho, jehož miluje její srdce (Pís 3,1). Hledala, ale nenalezla (Pís 3,1). Když ho nalezne (Pís 3,4), znovu se ztrácí. Milá svého milého odmítá, milý zklamaný odchází (Pís 5,6). Hledala ho, ale nenalezla, volala, milý neodpověděl (Pís 5,6).

Strážní města, kteří ji považují za poběhlici, ji bijí a poraní (Pís 5,7). Láska je často nepochopena, odmítnuta, je zranitelná.³⁷¹ Milá, přestože celým svým srdcem miluje svého milého, zažívá osamění.

3.3.7 Radost z Božích darů, radost z lásky

Kazatel, který se při hledání moudrosti života opakovaně střetává s otázkou lidského užitku ze svého úsilí, postupně dospívá k tomu, že lidské namáhání zde pod sluncem není cílem. Smyslem života je žít ve vztahu k Bohu a v bázni Boží (Kaz 3,14; 8,5–6; 12,13–14). Kazatel je přesvědčen, že Bůh činí všechno krásně a v pravý čas (Kaz 3,11), na druhé straně při první zmínce slova אֲלֹהִים v 1,13 Boha vnímá v přeneseném smyslu jako viníka, jako toho, kdo lidem úmornou lopotu, pachtění a dřinu ukládá. „(...) Je to lopotný úkol,³⁷² který dal Bůh lidským dětem, aby si ho hleděly“ (Kaz 1,13). Kazatel vzápětí připojuje

³⁷¹ Srov. tamtéž, s. 134.

³⁷² Slovem „úkol“ JB překládá hebrejské slovo אֲלֹהִים. Je možné jej chápat také jako „povinnost“. JB vysvětluje, že hebrejské slovo אֲלֹהִים se vyskytuje v Bibli pouze v knize Kazatel a má zde zpravidla hanlivou příchuť. Je to práce či řemeslo nahlížené jako zdroj námahy nebo strasti. Srov. poznámkový aparát JB k verši Kaz 1,13, s. 1117.

slova: „Díval jsem se na všechna díla, která pod sluncem se dějí. A hle vše je marnost a honba za větrem" (Kaz 1,14)!

K téměř totožné situaci přivádí Kazatel v 3,9–10. K opakované otázce, jaký užitek nalézá člověk, který pracuje, při námaze, kterou vynakládá (Kaz 3,9), Kazatel ale tentokrát poznamenává: „Dívám se na úkol, který Bůh dává lidským dětem. Všechno, co on dělá, dělá v pravý čas. Vložil jim do srdce souhrn času,³⁷³ ale člověk přitom nedokáže pojmout od počátku do konce to, co Bůh dělá“ (Kaz 3,10–11).

Oproti zmínce o Bohu v 1,13, kdy Kazatel všechno vidí jako marnost a honbu za větrem, nesmyslnost a absurditu, při zmínce Boha v 3,10 dochází k jakési proměně Kazatelova vnímání. Bůh již neukládá lopotný úkol, ale naopak činí všechno krásně, koná to v příhodnou dobu, lidem vkládá do srdce věčnost. A i když člověk nedokáže plně pochopit jeho konání, všechno, co Bůh činí, je krásné (הֵפֵא).

Bůh v pojetí Kazatele je svrchovaným Bohem, který koná všechno v příhodnou dobu (Kaz 3,11), také soudí (Kaz 11,9; 12,14), daruje moudrost, vědění, radost (Kaz 2,26) i bohatství (Kaz 6,2) a člověku umožňuje, nebo také nedopřává (Kaz 6,2) těchto darů užívat. Pointou Kazatelovy marnosti a pomíjivosti je však Boží dary s radostí přijímat. Srdce takto obdarovaného člověka je plné radosti a obdarovaný příliš nevzpomíná na úděl přibližující se smrti (Kaz 5,19). Jeho vědomí smrti je v pozitivním slova smyslu transformováno do nevědomosti. „Jdi, s radostí si jez chléb a s dobrou myslí si pij víno, neboť Bůh již ocenil tvá díla“ (Kaz 9,7). Kazatel vybízí k radosti, jejímž základem je vděčnost, je to vděčnost za dar života ulpívajícího v každém pomíjivém okamžiku.³⁷⁴

Píseň písni je živnou půdou k užití takových darů a radostí ze života. Šalomounova píseň je protkána radostí z lásky. V knize se kromě okamžiků utrpení a bolesti, ztracení, hledání, nalézání a opětovného ztracení objevují především momenty radostné. „Můj milý je můj a já jsem jeho. Své stádo pase

³⁷³ Pasáž „vložil jim do srdce souhrn času“ v 3,11 překládá B21 slovy „lidem uložil věčnost do srdce“, ČEP „lidem dal do srdce touhu i po věčnosti“, ČSP „také věčnost dal do jejich srdce“.

³⁷⁴ Srov. ANDREWS, S. R. Ecclesiastes 7: 1–19, s. 301.

v liliích“ (Pís 2,16). Radost není to samé jako štěstí, radost zahrnuje i utrpení, dýchá přes slzy smutku, bydlí pod přístřeším bídy.³⁷⁵

Pro Kazatele je láska Bohem poskytnutá komponenta, je komponentou jeho díla zde pod sluncem.³⁷⁶ Kazatel proto vybízí mužské zástupce k užití života se ženou, kterou muž bude milovat po všechny dny marnosti pod sluncem, které mu Bůh dává, protože to je mužův úděl v životě a při námaze, kterou pod sluncem vynakládá (Kaz 9,9). Kazatel pobízí k užití si života se ženou, kterou má muž rád, neboť žena je osudem jeho zdejšího života pod sluncem.

Ale zatímco Kazatel jedinou ženu mezi všemi nenachází (Kaz 7,28), milá v Písni písní svého milého pozná mezi deseti tisíci (Pís 5,10). Všechno v něm je půvab sám, jeho řeč je líbezností, takový je její choť, odpovídá jeruzalémským dcerám při hledání svého milého (Pís 5,16). Láska je krásná, je svrchovaná, velebí, slaví i plesá.³⁷⁷ Kdo je ta, která přichází jako zvedající se dým, je zahalena do oparu myrhy a kadidla (Pís 3,6)? Král Šalomoun pro svou Šulamit zhotovil palankýn z libanonského dřeva, sloupky stříbrné, baldachýn ze zlata, sedadlo z purpuru (Pís 3,9–10). Jeho matka jej ověncila čelenkou, „v den jeho svatby, v den, kdy se raduje jeho srdce“ (Pís 3,11). Láska si zaslouží i zlato, stříbro a koruny.³⁷⁸ Není to zlato a stříbro, které hromadil Šalomoun v knize Kazatel (Kaz 2,8), ale zlato a stříbro, které je ryzostí lásky.

3.3.7.1 Čistota lásky

Píseň písní neustále opěvuje neutuchající radost z čisté lásky. Oslavuje ji také v půvabných částech milovaného partnera a podněcuje k jejich užití.³⁷⁹ Ženich v Písni písní je o svatební noci (Pís 4,1–5,1)³⁸⁰ oslněn krásou své nevěsty. Říká o ní, že je krásná a bez poskvrny (Pís 4,7). Jeho ústa mluví očima lásky. Je to jen Šulamit, po které vášnivě touží, a jen ona, kdo může uspokojit jeho touhu.³⁸¹ Opájí se láskou při jejich prvním milování

³⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 301.

³⁷⁶ Srov. RUDMAN, D. *Woman as Divine Agent in Ecclesiastes*, s. 421.

³⁷⁷ Srov. KREEFT, P. *Tři filosofie života*, s. 138.

³⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 138.

³⁷⁹ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. *Ester/Hoheslied*, s. 3.

³⁸⁰ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 36.

³⁸¹ Srov. tamtéž, s. 36.

(Pís 4,9–11).³⁸² Její nevinnost je pro něj zapečetěným pramenem a uzamčenou zahradou (Pís 4,12), vstoupit smí jen její právoplatný majitel.³⁸³ A tak Šalomoun odkrývá studnici její nevinnosti a vstupuje do své zahrady, kde tryskají prameny živých vod.

Takové jsou Boží dary života, ke kterým pobízí Kazatel, a taková je láska, k níž vybízí Šalomoun v Písni písní. V láskyplném opojení Šalomoun zve k prostřenému stolu lásky. „Jezte, přátelé, pijte, opájejte se, moji drazí“ (Pís 5,1c)! Láska je společenstvím, je to společenství člověka s člověkem i společenství člověka s Bohem.³⁸⁴ Láska, která pramení v Bohu, nemůže zůstat sama v sobě, musí se darovat.

3.3.8 Pomíjivost i nepomíjivost času

Láska mladých milenců v Písni písní neustále hledí k věčnému, k tomu, co nelze zachytit pohledem. Společné chvíle přítomného okamžiku v jejich srdcích nepomíjí. Jsou to chvíle života, které jsou nad časem, je to čas odlišující se od dnů života v nazírání Kazatele, které plynou a naplňují se. Jak sladké je slunce očím, říká Kazatel (Kaz 11,7). Je to naposledy, kdy se slovo slunce v knize Kazatel objevuje. Pak už přicházejí jen dny temnoty, kterých bude mnoho, „všechno, co přichází, je marnost“ (Kaz 11,8).

Život se pomalu uzavírá a Kazatel se dívá zpět. Jako starý moudrý muž, který viděl a poznal všechno „pod sluncem“, hledí do minulosti. Upírá k ní zrak, propojuje ji s budoucností.³⁸⁵ Člověk má být šťastný ve dnech svého mládí, má následovat své srdce i touhy svých očí, ale vědět, že za to všechno bude Bohem povolán k soudu (Kaz 11,9). Užívat si život ve světle soudu, který bude následovat, je projevem moudrosti a schopnosti odlišovat od sebe dobré a zlé.³⁸⁶ Proto má člověk pamatovat na svého Stvořitele, a to již v mládí, dokud je čas. Dřív než nastanou zlé dny a roky (Kaz 12,1), dřív než přijde bolestné stáří a jeho obtíže, které s sebou ponese.

³⁸² Srov. tamtéž, s. 36.

³⁸³ Srov. tamtéž, s. 36.

³⁸⁴ Srov. BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III.*, s. 782.

³⁸⁵ Srov. DOUKHAN, J. B. *Kazatel*, s. 107.

³⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 108-109.

Šalomoun a Šulamit v Písni písní jdou ve svém mládí za touhami svého srdce i touhami svých očí. Jsou na počátku cesty, Kazatel na jejím konci. Ocitli se na cestě, kterou Kazatel předtím už prošlapal. A protože veškeré dění pod sluncem má svůj čas (Kaz 3,1), i pro mladý pár nastal čas se smát a čas tančit (Kaz 3,4). Šulamit tančí táborový tanec nevěsty. Šalomoun znovu obdivuje Šulamitinu krásu, tentokrát při tanci. Obdivuje její nohy, boky, pupek i břicho, její ňadra, oči, hrdlo, nos i hlavu (Pís 7,2–6). „Tvá hlava se tyčí jako Karmel a její pletence jsou jako purpur; do tvých kadeří se chytil král“ (Pís 7,6). Šulamit nazývá rozkoší (Pís 7,7). A protože láska je také jako nikdy nekončící tanec, oba milenci znovu zakoušejí Boží dary, znovu zažívají radost z lásky. „Já jsem svého milého a ke mně se nese jeho touha“ (Pís 7,11).

3.3.9 Návrat domů

Ale i mládí a věk černých vlasů, které ještě nejsou zdobeny šedinami, označuje Kazatel svým pohledem starého moudrého muže marností (Kaz 11,10). Jeho život se definitivně stáčí ke smrti. V závěrečné části knihy popisuje konečné dny člověka (Kaz 12,2–7). Člověk, který ke konci života ztrácí fyzické a duševní síly, musí nakonec všechno opustit a všechno zde zanechat, neboť se nachýlil jeho čas a přichází smrt (Kaz 3,2).

Kazatel zmiňuje návrat lidského ducha k Bohu (Kaz 12,7). Tělo člověka se vrací do země, odkud vzešlo, a jeho duch ke své podstatě, ke svému počátku, k Bohu, který je jeho nejnaternější touhou a pramenem života.

I Šulamit v závěrečné části Písne písní touží po svém rodném domově v Galilei.³⁸⁷ Touží po návratu na místo, kde láska mladých manželů započala. Ve svém venkovském domově věnuje svému milému darem svou lásku (Pís 7,13). „Jeho levou paži mám pod hlavou a objímá mě jeho pravice“ (Pís 8,3). „(...) Pod jabloní jsem tě probudil, právě tam, kde tě počala tvá matka, tam, kde počala ta, jež tě porodila“ (Pís 8,5). Takový byl začátek jejich lásky blízko Šulamitina domova.³⁸⁸ Nyní je jejich láska zpečetěna a naplněna. Chór

³⁸⁷ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 55.

³⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 58.

s údivem hledí na posvátný pár a jeho dokonalé sjednocení.³⁸⁹ Láska Šalomouna a Šulamit dozrála v dokonalé sjednocení. Je láskou, která nemá hranice, je láskou bez hranic, neboť je silná jako smrt (Pís 8,6).

³⁸⁹ Srov. ARMINJON, B. *Veľpieseň*, s. 315.

Závěr

Hlavním cílem této práce byla snaha pokusit se nalézt ve slovech lásky Písně písní odpověď na Kazatelovu marnost.

V úvodu práce byla položena otázka, zda je láska v knize Píseň písní možnou odpovědí na pomíjivost a marnost lidského života, kterou Kazatel ve svých úvahách knihy proklamuje.

Kazatel byl tím, kdo ve své době „narušil“ klasické koncepce mudrosloví a dokázal se poprat s tématy, jakými jsou nespravedlnost života v podobě lopoty bez užitku, stejného osudu všech, uvědomění si útlaku, k němuž na světě dochází, viděl i slzy utiskovaných, které nikdo neutiší (Kaz 4,1). Ačkoliv všechno, co ve své knize vypráví, vztahuje na sebe, mnohé vypráví také jen jako možné.³⁹⁰ Jeho úvahy, zkoumání, zkušenosti i to, co si řekl ve svém srdci, (Kaz 1,16; 2,1), nereflektují jen Kazatelův život, ale hovoří o lidství obecně.³⁹¹

Knihy, kterou je také možné číst jako kritickou relecturu knihy Přísloví, sdílí bázeň Boží, zpochybňuje však hledání moudrosti, k němuž Přísloví dává příslib.³⁹²

Kazatel, který hledal odpovědi na své otázky, je nenacházel. Život člověka zde „pod sluncem“ je zranitelný, pomíjí a všechno kolem s ním. Kazatel marnost a pomíjivost pozemských věcí odhalil a zachytil ve své knize. Černě vykreslil slabosti života, které ale také projasnil zářivými tóny naděje. Zdeptán z pole „bídy světa“ a zahleděn do reality smrti přesto vykřesal naději. Na pomíjivost a marnost života, lopotnou dřinu pod sluncem i další palčivá témata předložil svůj originální koncept. Za útěchu a štěstí pomíjivého světa několikrát označuje specifickou „eudaimonii života“. Člověk si totiž může v bázni Boží užívat radosti přítomné chvíle, darů od Boha – plodů své námahy, jídla, pití, potěšení ze své vykonané práce i z jiných rozkoší, neboť to je jeho odměna.

³⁹⁰ Srov. ZAPLETAL, V. *Das Buch Kohelet*, s. 8.

³⁹¹ Srov. ZIMMER, T. *Zwischen Tod und Lebensglück*, s. 24

³⁹² Srov. SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, L. *Kohelet*, s. 44.

Jednu z těchto odměn ve formě lásky nabízí čtenářům kniha Píseň písní. Kniha rozmanitých výkladů a nevyslovující slovo Bůh, která je označována za sbírku milostných nebo svatebních písní a v níž lze skrze alegorii zachytit lásku Jahveho a vyvoleného národa nebo Krista a jeho církve, skrze kulticko-mýtickou interpretaci příběh Tammúze a Ištar, skrze výklad naturalistický přirozenou lásku snoubenců a skrze drama lásku Šalomouna a Šulamit, představuje skvost starověké literatury, a to nejen biblický.

Sebeličení, písně obdivné, obrazné, popisné, chlubitivé, toužebné, zaklínací a vyzývající k radosti³⁹³ jako i poetický, jemně eroticky zbarvený jazyk knihy, bohaté obrazy, střídání scénérií, rolí postav a látka znázorňující lásku třemi různými hebrejskými slovy יִד , אָהַב a חָיַל stále i po stovkách let od vzniku tohoto díla podněcují k dalšímu badatelskému zkoumání.

Odložíme-li však všechny interpretační teorie knihy, jejím prostým výstupem a poselstvím je láska mezi mužem a ženou. Kniha pléduje radost z lásky, charakteristickým obrazem je „láska silná jako smrt“ (Pís 8,6–7). Obhájí rovnoprávnost a osobitost lásky (Pís 2,16; 6,3), váže ji k výjimečnosti (Pís 6,9), zastává věrnost (Pís 8, 6a–b; srov. 8,4), sebeuchování pro partnera (Pís 4,12; 5,1; 6,11) a s tím doporučuje spojené užívání lásky (Pís 7,7.11; srov. 2,3) jako něčeho, co s sebou nese smysl – naplnění vztahu, ten poskytuje milující osoba.³⁹⁴

Shrnutí hledání odpovědi na Kazatelovu marnost

Výchozí bod pro hledání odpovědi

Kazatel ve svém mudrosloví poukazuje na to, že lidský život má slabiny. Je křehký, pomíjivý i nespravedlivý, a tak ho signuje nálepkou הַבִּלְהוּט . Svět, o kterém se vyjadřuje typickou frází „pod sluncem“, nepřináší nic nového, všechno se opakuje, a to nejen v řádu přírody. Člověk, který je omezen svou dočasností, se navíc při své činnosti musí namáhat a lopotit a žádný užitek z toho není. Proč? Kazatel neví, tápe. A co moudrost a bohatství, můžou pomoci dát lidskému

³⁹³ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 3–4.

³⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 5.

životu smysl? Kazatel to s nimi zkouší z pozice shora jako izraelský král (Kaz 1,12). S moudrostí všechno zkoumá, shromažďuje a užívá si. Majetek, poklady králů, služebnictvo, radovánky i hojnosti žen (Kaz 2). Dopřál si všechno, co jeho oči viděly (Kaz 2,10). A přestože říká, že je lepší, co vidí oči než hnutí touhy (Kaz 6,9), naplnění nedochází. Výsledky jeho snahy a práce bude navíc jednou užívat někdo jiný (Kaz 2,18–19). „Marnost nad marnost, všechno je marnost“, říká Kazatel (Kaz 1,2; 12,8). Všechno je chvilkové, dech, závan větru a prchavost...

Odpověď

I v perspektivě smrti ale Kazatel vyzývá k užití života (Kaz 9,9) a přiznává i čas příhodný pro lásku (Kaz 3,5.8). Užívat život značí vidět dary, které člověk dostává, a které má proto užívat³⁹⁵ i s vděčností přijímat.

Král Šalomoun zakouší užití darů lásky v obou knihách. V knize Kazatel ochutnával rozkoš s mnoha ženami, které byly nadto jeho majetkem (Kaz 2), smysl jeho života však naplnit nedokázaly. Jeho touhy s těmito ženami nedošly naplnění.

V Písni písní miluje Šalomoun jednu ženu. Jeho pohled na lásku skrze Šulamit získává nový rozměr. Je pro něj jedinečnou ženou, nevyrovná se jí ani množství žen jeho harému. Šulamit je jiná, je venkovskou dívkou sežehnutou sluncem vinic (Pís 1,5), která touží po lásce, po svém králi (Pís 1,4). Jeho láska je pro ni vínem radosti. Touhy v příběhu čisté lásky Písně písní oproti touhám v knize Kazatel docházejí svého naplnění (Pís 2,16; 6,3; 7,11).

Pohledem této lásky milenci napříč knihou obdivují jeden druhého (Pís 1,9–12; 1,15–17; 2,1–3; 4,10–11; 6,4–5.10; 7,7–10),³⁹⁶ vychutnávají si plody i vůně lásky, radují se ze vzájemné přítomnosti. A přestože milá několikrát svého milého ztrácí, zase ho nalézá a jeho touha míří jen a jen k ní (Pís 7,11). Jejich vztah je skrze ztráty a nálezy, pády, odmítnutí i bolest tříben, aby byl

³⁹⁵ Srov. ČAPEK, F. *Kazatel*, s. 268.

³⁹⁶ Srov. DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. Ester/Hoheslied, s. 3.

pevný a ryzí jako zlato. Prožité utrpení a bolest zdokonaluje a proměňuje jejich lásku,³⁹⁷ jejich láska zde na zemi zakouší předchuť nebe i chuť věčnosti.

Zatímco bolest, kterou zažívají oba zamilovaní, tříbí a zušlechťuje jejich lásku, bolest, kterou pociťuje Kazatel, zanechává šrámy na srdci. Jeho moudrost neprostupuje cit lásky, který sděluje Píseň písní, do jeho mudrosloví se vloudila nenávist (Kaz 2,17–18). Vidí strasti života, stejný osud všech (Kaz 2,14; 3,19–20; 9,3), je zahleděn k smrti (Kaz 12,7). Jeho bolest se proměňuje v nenávist, která naopak v Písní písní nemá žádný prostor.

A z Kazatelovy moudrosti vystupuje ještě další nesnáz, osamělost. Kazatel ji řadí k marnostem života „pod sluncem“, život ve dvojici chápe jako hodnotnější i praktičtější. Práce nese smysluplnější užitek, dva se mohou společně zahřát a dva také obtojí tam, kde se to nepodaří jednomu samotnému (Kaz 4,9–12).

Osamělost, na kterou Kazatel upozorňuje, dokáže vykompenzovat láska, ale i k lidské lásce osamělost patří. I v knize Píseň písní se osamělost objevuje, prožívají ji oba zamilovaní (Pís 3,1; 5,6–7). Nejvíce však prožívají lásku a její dary, které s sebou láska nese. Jsou to dary Boha, kterého Kazatel označuje jako soudce a dárce všeho „pod sluncem“. Je to on, kdo činí všechno krásným a v ten pravý čas, i když není člověku dáno z perspektivy života pod sluncem to pochopit (Kaz 3,11). „V den štěstí buď šťastný a v den neštěstí, hled: Bůh zkrátka a dobře udělal jedno i druhé, aby člověk za sebou nic nenacházel“ (Kaz 7,14).

Vyvrcholením Kazatelovy moudrosti je život žitý ve vztahu s Bohem. Skrze pokusy dojít moudrosti života dospívá k závěru, že Bůh a bázeň Boží (Kaz 12,13–14) jsou cílem tohoto života na zemi a není jím žádné lidské snažení, které je marné a bláhové.

Ve vztahu k tomu opakovaně vybízí k užití darů a k jejich vděčnému přijímání, neboť nepřicházejí samy od sebe. Pobízí také k užití života se ženou, kterou muž miluje (Kaz 9,9). A ačkoliv před ženou coby léčkou ve svých mudroslovných hříčkách také varuje (Kaz 7,26), vnímá ji jako mužův osud

³⁹⁷ Srov. KREEFT, P. *Tři filosofie života*, s. 121.

zdejšího života „pod sluncem“. Jedinou ženu však Kazatel mezi všemi nenachází (Kaz 7,28), milá svého krále pozná mezi deseti tisíci (Pís 5,10).

Pohled lásky je jedinečný, pozná neviditelné. O svatební noci (Pís 4,1–5,1)³⁹⁸ Šalomoun nasycen neposkvrněnou láskou své milované zve přátele k prostřené tabuli lásky a k ochutnání jejího ovoce. Vyzývá k opájení se láskou (Pís 5,1), protože láska nemůže žít sama v sobě, musí být sdílána a darována.

Motiv lásky prostupuje celou knihou. Láska „silná jako smrt“ (Pís 8,6) se dotýká věčného, je dvojitým milostným příběhem, vertikálou i horizontálou, je příběhem na rovině lidské i božské,³⁹⁹ boží hranice s časem, které Kazatel vystavěl.

Na závěr obou knih lze ještě zachytit společný námět návratu. Zatímco se zamilovaný pár vrací na místo zrodu své lásky a ve svém mládí následuje další touhy, Kazatel připomíná končící život a návrat lidského ducha k Bohu. Naposledy se otáčí zpět za životem marnosti „pod sluncem“, bilancuje život a udílí jedny z posledních rad získané moudrosti. Nepobízí tentokrát k užití Božích darů radosti, ale pobízí k pamatování na svého Stvořitele, dokud je čas (Kaz 12,1). Varuje mládí (Kaz 11,9) a připomíná stáří (Kaz 12,1–7).

Člověk, který je prachem, navrátí se do země, jeho duch k Bohu, který ho dal (Kaz 12,7). Zničí-li smrt zničitelné, zůstane nezničitelné.⁴⁰⁰ Zůstane láska, která je „silná jako smrt“ (Pís 8,6), láska, která dosáhla dokonalého sjednocení a která rozbila hranici smrti.

Píseň písní nesděljuje poselství lásky pouze jako podíl a jednu z odměn úmorného života „pod sluncem“, Píseň písní předkládá lásku jako jedinečný a vzácný dar. Je to láska, v níž jsou naplňovány touhy i láska, která je teprve očekávána. Přes různá hledání a deficity s sebou nenese stopy marnosti, ale

³⁹⁸ Srov. FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking*, s. 36.

³⁹⁹ Srov. KREEFT, P. *Tři filosofie života*, s. 106.

⁴⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 146.

má pozitivní smysl, který nese v sobě samé. Spojuje v sobě přirozenost, posvátnost a naplnění čistého vztahu mezi mužem a ženou.

Vrátím-li se znovu k otázce, je-li poselství lásky, které kniha Píseň písní předkládá, možnou odpovědí na Kazatelovu pomíjivost a marnost lidského života, odpověděla bych, že lásku knihy Píseň písní lze chápat spíše jako nadstavbu Kazatelovy marnosti a pomíjivosti života „pod sluncem“, jako pozvání k lásce a určité pokračování a doplnění jeho osobité „eudaimonie života“. K životu totiž nepatří jen láska z knihy Píseň písní, která je „silná jako smrt“, ale k životu zde „pod sluncem“ patří i nespravedlnost života a jeho bolesti, které Kazatel tak citlivě vnímal a na něž ve své knize s patřičnou moudrostí upozornil...

Epilog

„Přivaly vod lásku nedokážou uhasit
a řeky ji nezatopí.

Kdo by dával veškeré bohatství svého domu,
aby si koupil lásku,
sklidil by jen pohrdání“ (Pís 8,7).

Seznam použité literatury a zkratek

ANDREWS, S. R. ECCLESIASTES 7: 1–19. *A Journal of Bible*, 2001, 55(3), s. 299–301.

ANTALÍK, D., STARÝ J., VÍTEK T. *Mudrosloví v archaických kulturách*. Praha: Herrmann & synové, 2009. ISBN 978-80-87054-17-8.

ARMINJON, B. *Veľpieseň. Komentár k Piesni piesní*. Trnava: Dobrá kniha, 2004. ISBN 80-7141-474-3.

BARSOTTI, D. *Píseň písní: duchovní výklad*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. ISBN 978-80-7195-615-0.

BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu III*. 2. vyd. 1. v KN. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-240-4.

ČAPEK, F. *Kazatel: Zneklidňující kniha pro neklidnou dobu. Český ekumenický komentář ke Starému zákonu*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2016. ISBN 978-80-87287-91-0.

DANKER, F. W. The pessimism of Ecclesiastes. *Concordia Theological Monthly*, 1951, 22(1), s. 9–32.

DILLARD, R. B., LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-078-0.

DOMMERSHAUSEN, W., KRINETZKI, G. *Ester/Hoheslied. Die neue Echter Bibel : Kommentar zum Alten Testament mit der Einheitsübersetzung*. 2., unveränderte Auflage. Stuttgart: Echter Verlag, 1980. ISBN 3-429-00650-3.

DOR-SHAV, E. Ecclesiastes, fleeting and timeless Part I. *Jewish Bible Quarterly*, 36(4), s. 211–221.

DOUKHAN, J. B. *Kazatel. Marnost nad marnost*. Praha: Advent-Orion, 2017. ISBN 978-80-7172-689-0.

ŘURICA, J. *Múdroslovné knihy Starého zákona s komentáři Jeruzalemskej Biblie*. Trnava: Dobrá kniha, 2006. ISBN 80-7141-527-8.

ŘURICA, J. *Úvody ku knihám Starého zákona podľa Jeruzalemskej biblie*. Bratislava: Dobrá kniha, 2004. ISBN 80-7141-442-5.

ESTES, D. J. *Handbook on the Wisdom books and Psalms*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2005. ISBN 0-8010-2699-7.

FISCHER, A. A. *Skepsis oder Furcht Gottes? Studien zur Komposition und Theologie des Buches Kohelet*. Berlin; New York: de Gruyter, 1997. ISBN 3-11-015458-7.

FLETCHER, D. K. Ecclesiastes 5:1–7. *A Journal of Bible*, 2001, 55(3), s. 296–298.

FLOSSMANN, K. *Moudrost ve Starém zákoně*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989. ISBN neuvedeno.

FOUILLOUX, D. *Slovník biblické kultury*. Přel. Jan Binder et al. Praha: EWA EDITION, 1992. ISBN 80-900175-7-6.

FRUCHTENBAUM, A. G. *Biblical Lovemaking. The Song of Solomon*. San Antonio: Ariel Ministries, 1983. ISBN 0-914863-03-07.

HERIBAN, J. *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1997. ISBN 80-7162-191-9.

HUBBARD, D. A. Šalomounova Píseň písní, Píseň Šalomounova. In DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. 2. vyd. Praha: Návrat domů, c2009. ISBN 978-80-7255-193-4, s. 777–779.

JANEGA, Š. *Úvod do mudroslovných knih Starého zákona*. Trnava: Církevní nakladateľstvo, 1984. ISBN neuvedeno.

KAISER, O. *Kohelet. Das Buch des Prediger Salomo*. Stuttgart: Radius, 2007. ISBN 978-3-87173-373-4.

KREEFT, P. *Tři filosofie života: Kazatel: Život jako marnost, Job: Život jako utrpení, Píseň písní: Život jako láska*. Praha: Krystal OP, 2016. ISBN 978-80-97183-93-9.

LÉON-DUFOUR, X. et al. *Slovník biblické teologie*. Vyd. 5. Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991. ISBN 80-200-1127-7.

LOHFINK, N. *Kohelet. Die Neue Echter Bibel. Kommentar zum Alten Testament mit der Einheitsübersetzung*. 3., unveränderte Auflage. Stuttgart: Echter Verlag, 1980. ISBN 3-429-00655-4.

LONGMAN, T. The „Fear of God” in the book of Ecclesiastes. *Bulletin for Biblical Research*, 2015, 25(1), s. 13–21.

LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-254-3.

MURPHY, R. E. *Wisdom literature: Job, Proverbs, Ruth, Canticles, Ecclesiastes, and Esther*. Grand Rapids, Mich.: W. B. Eerdmans Pub. Co., c1981. ISBN 0-8028-1877-3.

MÜLLER, H. P., KAISER, O., LOADER, J. A. *Das Hohelied, Klagelieder, Das Buch Ester. Das Alte Testament Deutsch. 4., völlig neubearb. Aufl.* Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1992. ISBN 3-525-51237-6.

PUTNA, M. *Órigenés: O Písni písni*. 1. vyd. Praha: Hermann a synové, 2000. ISBN neuvedeno.

RENDTORFF, R. *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-190-3.

RICHTER, H. F. Kohelets Urteil über die Frauen: Zu Koh 7,26.28 und 9,9 in ihrem Kontext. *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, 1996, 108(4), s. 584–593.

RUDMAN, D. Woman as Divine Agent in Ecclesiastes. *Journal of Biblical Literature*, 1997, 116(3), s. 411-427.

SEGERT, S. *Pět svátečních svitků. Živá díla minulosti*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, sv. 19. ISBN neuvedeno.

SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, L. *Kohelet*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2004. ISBN 3-451-26829-9.

SLEMMONS, T. M. Ecclesiastes 12:1-13. *A Journal of Bible*, 2001, 55(3), s. 302–304.

SÝKORA, J. E. *Pomíjivost, samá pomíjivost. Koh 1,2 – lekce z biblické a rabínské hermeneutiky*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2002. ISBN 80-7040-563-5.

TOORN, K. van der. *Scribal culture and the making of the Hebrew Bible*. Cambridge: Harvard University Press, c2007. ISBN 978-0-674-03254-5.

VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3267-0.

WRIGHT, J. S. Kazatel, Kniha. In DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. 2. vyd. Praha: Návrat domů, c2009. ISBN 978-80-7255-193-4, s. 493–494.

ZAKOVITCH, Y. *Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament. Das Hohelied*. Freiburg: Verlag Herder, 2004. ISBN 3-451-26830-2.

ZAPLETAL, V. *Das Buch Kohelet. Kritisch und metrisch untersucht übersetzt und erklärt*. 2nd edition. Freiburg (Schweiz): Kommissionsverlag Der Universitäts-Buchh. (O. Gschwend), 1911. ISBN neuvedeno.

ZIMMER, T. *Zwischen Tod und Lebensglück. Eine Untersuchung zur Anthropologie Kohelets*. Beihefte Zur Zeitschrift Fur Die Alttestamentliche Wissenschaft (Book 286); Berlin: Walter de Gruyter, 1999. ISBN 978-3110166378.

Překlady Bible

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad, 16. (7. opravené) vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2008.

Bible: Český studijní překlad. Praha: KMS, 2009. ISBN 978-80-86449-61-6.

Bible: Český ekumenický překlad a Bible kralická. Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-85810-86-8.

Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. Praha: Krystal OP, 2010. ISBN neuvedeno.

Slovníky

GESENIUS, W. *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. Unveränderter Neudruck der 1915 Erschienenen 17. Auflage. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 1962. ISBN 9783642496721

PÍPAL, B. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Třetí vydání. Praha: Kalich, 1997. ISBN 80-7017-121-9.

TICHÝ, L. *Slovník novozákonní řečtiny*. Olomouc: Nakladatelství Burget, 2001. ISBN 80-902798-5-6.

Internetové a elektronické zdroje

BibleWorks 9.0

KEIL, C. F., DELITZSCH, F., *Commentary on the Old Testament*. Ecclesiastes. Dostupné na: <https://www.studydrive.org/commentaries/kdo/ecclesiastes-0.html>

Biblické zkratky

Názvy biblických knih a jejich zkratky jsou převzaty z Jeruzalémské bible.

Starý zákon

Dt	Deuteronomium
Ez	Ezechiel
Gn	Geneze
Iz	Izaiáš
Jer	Jeremiáš
Kaz	Kazatel
1 Král	1. Kniha Králů
Pís	Píseň písní
Př	Příslaví
Rt	Rut
Sk	Skutky apoštolů
Zj	Apokalypsa
Žl	Žalmy

Nový zákon

L	Evangelium podle sv. Lukáše
Mk	Evangelium podle sv. Marka
Mt	Evangelium podle sv. Matouše

Obecné zkratky

apod.	a podobně
ed.	edice nebo „vydal“
hebr.	hebrejsky
per.	persky
po Kr.	po Kristu
popř.	po případě
př. Kr.	před Kristem
s.	strana
srov.	srovnání
tj.	to jest
tzv.	tak zvaný

Překlady a verze Bible

B21	Bible. Překlad pro 21. století
BKR	Bible kralická
ČEP	Český ekumenický překlad
ČSP	Český studijní překlad
JB	Jeruzalémská bible
LXX	Septuaginta
Vulg.	Vulgáta

Abstrakt

FILIPOVÁ, A. Kniha Píseň písní jako odpověď na Kazatelovu marnost. České Budějovice 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce A. Mackerle.

Klíčová slova: Kazatel, marnost, pod sluncem, Bůh, čas, moudrost, štěstí, radost, Boží dary, Šalomoun, Píseň písní, milý, milá, láska, hledání, vůně, touha, věčnost

Práce se zabývá ve slovech biblické knihy Píseň písní nalezením možné odpovědi na Kazatelovu marnost – pomíjivost lidského života i věcí s ním souvisejících, jež on sám v úvahách své knihy deklaruje. První kapitola představuje knihu Kazatel, usiluje o zachycení hlavních témat s příznaky marnosti a pomíjivosti a snaží se také poskytnout Kazatelova východiska z této situace. Druhá kapitola seznamuje s knihou Píseň písní a rovněž se zabývá jejím obsahem, který se nese v interpretaci a rázu poselství lásky mezi mužem a ženou. Třetí kapitola předkládá úsilí a snahu autorky, probíhá porovnávání hlavních myšlenek a východisek obou knih tak, aby bylo možné v závěru práce přinést odpověď na otázku, zda je láska v knize Písní písní možnou odpovědí na Kazatelovu marnost – pomíjivost lidského života, kterou Kazatel ve své knize proklamuje.

Abstract

The Book Song of Songs as an Answer to Qohelet's Vanity

Key words: Qohelet, vanity, under the sun, God, time, wisdom, Happiness, joy, God's gifts, Solomon, Song of songs, dear, love, journey, scent, desire, eternity

This thesis is concerned with, in the words of Song of Songs, finding an appropriate answer to Qohelet's vanity – vanity of a human life and things that inherently come with it, as Qohelet himself proclaims in his book.

The first chapter introduces the Book of Qohelet and aims to capture the main themes of vanity and transience, while also providing the ways out from this situation, as presented by Qohelet.

The second chapter introduces the reader to the Song of Songs book while also describing its content which concerns the interpretation of love between a man and a woman. The third chapter brings forward efforts of the author and the main themes and conclusions of the book are analysed. This allows – in the conclusion of this thesis – to answer the question of whether the love in the Songs of Songs is a possible answer to Qoheleth's vanity – the transience of a human life, as brought out by Qohelet in his work.